

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

SOL 614, Socialt arbete med barn och unga

Höstterminen 2006

Uppföljning av familjehemsplaceringar –inte bara brandkårsutryckningar

Författare: Carina Enelycke
Åsa Åradsson

Handledare: Gunilla Lindén

ABSTRACT

The purpose of this essay was to examine how professional social workers work with follow up foster home placements. The study was based on qualitative interviews with ten professional social workers from different municipalities in Skåne in an attempt to answer the following questions:

- What routines exist for the follow-up work with foster care?
- What factors have an impact on how the following-up is formed in the particular case?
- How can the follow-up affect outcomes of the placement?
- In what way could the work with follow-up foster home placements develop?

The theories we chose to analyze our material from was the ecology of human development formed by Urie Bronfenbrenner and the theory of civil courage formed by Lennart Lundquist. The interviews were semi-structural which gave the respondents a chance to talk in a free way about the questions we presented.

The result of the study showed that there is a difference in the way social workers form the follow-up work of foster care. The greatest difference is in whom the social workers include in their follow-up. We found a clear difference between the social workers who included the biological parents in the child's life and those who did not. We found that it is of great importance for the child to have access to their biological parents, or at least to know who they are. Otherwise the risk increases of a failed placement.

We were able to isolate a number of factors that have an impact in how the follow-up is formed. For example, the problems around the child and the parents attitude towards the foster care. It was also clear that the quality of the follow-up was affected by the professional social workers workload. We found that the outcome of the care was formed by how the work was formed from the beginning. In particular, the amount of time that the social worker invests in each individual case is crucial for the outcome of the placement. We also found that the social workers have no common frame, for the follow-up, on their place of work. When we asked our respondents if they had any wishes concerning a change of their work to the better, most of them mentioned that they wanted to have more clear guidelines for the work of follow-up foster care.

Key words: foster home care, follow-up, social work

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	4
1 INLEDNING	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Perspektivval och avgränsningar.....	5
1.3 Definitioner och begrepp.....	6
1.4 Syfte	7
1.5 Frågeställningar	7
2 METOD	7
2.1 Metodval.....	7
2.2 Urval.....	8
2.3 Genomförande	9
2.4 Bearbetning och analys	10
2.5 Resultatens tillförlitlighet.....	10
2.6 Etiska överväganden	12
2.7 Källkritik	12
2.8 Fortsatt framställning	13
3 BAKGRUND	13
3.1 Familjehem.....	13
3.2 Lagstiftning	14
3.3 BBIC.....	16
3.4 Statistik.....	16
4 TIDIGARE FORSKNING	17
4.1 Forskning om familjehem	17
4.2 Sammanbrott	18
5 TEORI	19
5.1 Utvecklingsekologisk teori.....	19
5.2 Lundquists teori om civilkurage.....	21
6 PRESENTATION AV RESULTAT	23
6.1 Presentation av våra respondenter.....	23
6.2 Tema 1 – Nuvarande rutiner.....	24
6.2 Tema 2 – Kvalitéer i uppföljningen	26
6.4 Tema 3 – Faktorer som påverkar uppföljningen	31
6.5 Tema 4 – Uppföljningens inverkan på placeringens utfall	33
6.6 Tema 5 – Idéer om uppföljningsarbetets utveckling.....	36
7 ANALYS	39
8 SLUTDISKUSSION	43
REFERENSER	46
BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV	48
BILAGA 2 - INTERVJUFÖRMULÄR	49

FÖRORD

Nu när denna uppsats är färdig att publicera har vi insett vilket jobb detta inneburit. Det har dock funnits många människor som hjälpt oss på vägen. Vi vill speciellt rikta ett stort tack till vår handledare Gunilla Lindén som gett oss värdefulla tips och idéer, samt stöttat oss när det känts motigt. Vidare vill vi rikta ett hjärtligt tack till våra respondenter som trots fullspäckade kalendrar tagit sig tid för att träffa oss och bidragit med värdefull information. Vi vill även rikta ett tack till varandra för ett gott samarbete. Uppsatsskrivandet har inte enbart resulterat i en pappersprodukt, den har även fört två goda vänner närmre varandra.

Carina Enelycke och Åsa Åradsson

Lund den 4 mars 2007

1 INLEDNING

1.1 Problemformulering

Då vi stod inför valet av uppsatsämne var det klart att vi ville skriva om familjehemsplaceringar. Detta då denna typ av insats innebär en stor förändring i ett barns liv jämfört med insatser i det egna hemmet. Då vi började läsa om familjehem märkte vi att arbete med uppföljning inte är särskilt omskrivet. Vi frågade oss om detta berodde på att det faktiskt kunde se så olika ut eller om intresset för att forska om detta inte existerat.

På grund av att socialtjänstlagen är utformad som en ramlag finns det utrymme för att anpassa sitt arbetssätt så länge som intentionerna med lagstiftningen efterlevs. Då det av lagstiftningen inte framgår hur uppföljningsarbetet med familjehemsplaceringar ska se ut ser detta olika ut från kommun till kommun, från handläggare till handläggare och från ärende till ärende. Det är upp till varje kommun att upprätta rutiner för uppföljning eller att låta bli att anta några rutiner över huvud taget. Den vida formuleringen av lagtexten innebär att det är relativt fritt för handläggaren att anpassa sitt arbete efter det enskilda barnet och det enskilda ärendet. I förlängningen innebär denna större möjlighet att tillvarata barnperspektivet i det enskilda fallet och arbeta för det specifika barnets behov. I motsats till detta kvarstår aspekten av rättssäkerhet, att alla ärenden ska handläggas på ett likvärdigt sätt. I denna uppsats kommer frågan om rättssäkerhet inte att diskuteras nämnvärt.

Just på grund av utformningen av socialtjänstlagen och den någorlunda fria tolkningsrätt som finns runt arbetet med uppföljningar, valde vi att undersöka hur den utformas, vad som påverkar denna utformning samt hur den kan påverka resultatet av placeringen. Vidare ville vi ta tillvara den kompetens som finns hos de personer som arbetar med familjehemsplaceringar och be dem att föreslå förbättringar som skulle kunna genomföras på området.

1.2 Perspektivval och avgränsningar

Vi har valt att intervjua socionomer om deras erfarenheter av och syn på uppföljningsarbetet med familjehemsplaceringar. Trots detta perspektivval har vår avsikt varit att utgå även från barnperspektivet, med fokus på både barn och deras nätverk. Detta har präglat våra intervjuer som tagit upp ämnet såväl från barnets som från de professionella socialarbetarnas perspektiv. Som hjälpmedel för att tolka vår empiri har vi valt två teorier. Vi valde den utvecklingsekolo-

giska teorin då denna ger en möjlighet att tolka vårt material ur ett brett perspektiv. Då den tar upp olika strukturella nivåer runt det enskilda barnet där man på olika plan kan se faktorer som kan påverka barnets liv. Därutöver valde vi att inkludera Lundquists teori om civilkurage då den erbjuder en tolkningsram till varför de professionella socialarbetarna inte för fram sina tankar och idéer om uppföljningsarbetet. Dessa teorier kommer vidare att presenteras i teorikapitlet.

Inom socialtjänsten skiljs det ofta på personer som arbetar med familjehemsplacerade barn och familjehem. Den mest förekommande uppdelningen är att en socialsekreterare i första hand är ansvarig för det placerade barnet samt de biologiska föräldrarna. Familjehemssekreterare har då den löpande kontakten med familjehemmet. Vi har i vår uppsats valt att intervjua båda yrkestitlar då vi vill komma åt hela uppföljningsspektrat.

1.3 Definitioner och begrepp

För att underlätta för vidare läsning vill vi under denna rubrik förklara några av de viktigaste och mest förekommande begreppen i vår uppsats.

Familjehem: I socialtjänstförordningen (2001:937) finns följande definition av familjehem i 3 kap. 2 § ”Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot ett barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt”. Familjehem är det som tidigare kallades fosterhem.

Uppföljning: I socialtjänstlagen (2001:453) anges att socialnämnden minst var sjätte månad ska överväga om den beslutade vården ska fortlöpa. Under våra intervjuer framgick det att det inte enbart är arbetet inför halvårsövervägandet som av de professionella kallas för uppföljning, utan även all löpande kontakt mellan socialtjänst och barn, familjehem och biologiska föräldrar samt i viss mån andra berörda i ärendet.

Vårdplan: Enligt socialtjänstlagens 11 kap. 3 § ska en vårdplan upprättas när ett barn behöver vård i ett annat hem än det egna. Vårdplanen ska innehålla en plan för den vård som socialtjänsten ska anordna, men även den vård som andra huvudmän har ansvar för.

Familjehemssekreterare och socialsekreterare: Inom socialtjänsten finns det en mängd olika titlar för de som professionellt arbetar med familjehem. De två vanligaste titlarna vi mött under våra intervjuer är familjehemssekreterare och socialsekreterare. En annan yrkestitel vi stött på är familjevårdsekreterare. Vi kommer längre fram i uppsatsen gå närmre in på vad som skiljer dessa yrkestitlar åt.

Barn: Med barn syftar vi på individer mellan 0 och 18 år. Då respondenterna i vår undersökning gör skillnad på mindre barn och ungdomar räknas som barn de mellan 0 och 12 år och ungdomar de mellan 12 och 18 år.

Sammanbrott: Med sammanbrott menas en placering som avbrutits, antingen av den unge, familjehemmet, de biologiska föräldrarna eller socialtjänsten, före planerat vårdavslut.

Uppväxtplacering: Med uppväxtplacering menas då familjehemsvården i det enskilda fallet ska ses som en permanent lösning för barnet.

1.4 Syfte

Vi vill utifrån professionella socialarbetares perspektiv undersöka socialtjänstens arbete med uppföljningar av familjehemsplaceringar.

1.5 Frågeställningar

- Vilka rutiner finns idag för uppföljningsarbetet vid familjehemsplaceringar?
- Vilka faktorer kan påverka hur uppföljningen utformas i det enskilda fallet?
- Hur kan utformningen av uppföljningen påverka utfallet av placeringen?
- På vad sätt skulle uppföljningsarbetet av familjehemsplaceringar kunna utvecklas?

2 METOD

2.1 Metodval

För att uppnå syftet med vår undersökning har vi valt en kvalitativ metod. Kvalitativ forskning hjälper forskaren att förstå ett problemområdes innebörd och mening genom att titta på

karaktärer och egenskaper till skillnad mot kvantitativ forskning som undersöker förekomst och samband (Widerberg, 2002). Anledningen till att vi valt att genomföra en kvalitativ undersökning är att de frågor vi vill ha svar på kräver att vi kan få mer djupgående svar av våra respondenter som vi inte kan få genom en kvantitativ undersökning (Denscombe, 2000).

Vårt material har vi samlat in genom tio intervjuer med socionomer som arbetar med familjehemsplaceringar. Genom att välja intervju som metod kan vi få detaljerad information från våra respondenter och vi kan få ta del av deras tankar och känslor kring det område vi valt att undersöka (ibid.).

Den intervjumetod vi valt är den semistrukturerade intervjun. Det som kännetecknar den semistrukturerade intervjun är att den som intervjuar skapar en färdig lista med ämnen och frågor som ska behandlas under intervjun, intervjuformulär (se bilaga 2). Däremot är intervjuaren flexibel med frågornas ordningsföljd. Frågorna som intervjuaren förberett inför intervjun är halvöppna vilket ger respondenten möjlighet att utveckla sina idéer och tala omfattande om det aktuella ämnet. Denna metod lägger tonvikten på respondentens eget intresse för ämnet då utrymme lämnas för respondentens idéer och intresse. En nackdel med denna metod är att frågorna inte alltid ställs på ett likartat sätt till alla respondenter och att respondenterna fokuserar och spinner vidare på olika frågor under intervjun, vilket kan försvåra en analys av materialet. Detta vägs dock upp av det faktum att respondenterna kan ge oss information baserat på deras egen kunskap och intresse. Då materialet blir omfattande när man använder sig av denna metod kan det försvåra sammanställningen för forskaren. Dels är det tidskrävande att transkribera intervjuerna och dels är omfattningen på materialet en försvårande faktor då materialet ska analyseras och sammanställas. Däremot får forskaren ett helt annat djup i sitt underlag än vad övriga metoder har att tillgå (Denscombe, 2000).

Intervju som metod medför att intervjuarens och kontextens inverkan innebär att det insamlade materialet är unikt för varje undersökning. Intervjuarens kön, ålder och etniska ursprung inverkar mycket på den information människor är villiga att ge och hur ärliga de är i sin information (Denscombe, 2000).

2.2 Urval

Vi har valt att intervju personer från flera olika kommuner i Skåne. Vår avsikt har varit att blanda mindre och större kommuner för att få exempel på olika arbetssätt och strukturella

förutsättningar. Vi har slumpmässigt letat efter telefonnummer till socialförvaltningar i Skåne. Dessa har vi ringt i en icke bestämd ordning. Dels har vi stött på svårigheter i form av att de personer vi ringt inte svarat i telefon, men även att vi fått nekande svar på vår förfrågan om intervju. En annan svårighet har varit att många redan fått förfrågningar om intervju och inte velat ta sig tid till ännu en. De som velat ställa upp på en intervju har sedan blivit inbokade på en tid som passar dem. Totalt har vi intervjuat tio familjehemssekreterare eller socialsekreterare. Anledningen till att vi valt att ha med båda yrkestitlar är att fånga deras respektive yrkeskompetens, då familjehemssekreteraren ofta arbetar närmre familjehemmet och socialsekreteraren arbetar närmre barnet och de biologiska föräldrarna. På detta sätt har vi kunnat få en samlad bild av uppföljningsarbetet av familjehemsplaceringar. Detta menar vi har gett uppsatsen ett större djup än om vi valt att koncentrera oss på endera yrkestiteln. Eftersom uppföljning är något som inte enbart berör barnet utan även familjehemmet och biologiska föräldrar, hade vi ytterligare en anledning att även inkludera familjehemssekreterare i vår uppsats. Detta anser vi, har gett oss en heltäckande bild av uppföljningsarbetet.

2.3 Genomförande

Efter det att vi bokat tid med en respondent har vi skickat ut ett kombinerat välkomst- och informationsbrev via e-post. I detta brev framgår dels den överenskomna tiden för intervjun, dels information om vilka vi är, vad vi kommer att fråga om samt information om anonymitet (se bilaga 1).

Vi var, efter överenskommelse med varje enskild respondent, båda med på alla intervjuer. Under intervjuerna intog vi var sin roll. En av oss höll i intervjun och ställde alla frågor och följdfrågor. Den andra följde intervjun för att se vilka frågor som besvarats, vilket kändes nödvändigt, eftersom vi valt den semistrukturerade intervjuformen. Vi ledde varannan intervju. Anledningen till att vi båda ville vara med på intervjun, förutsatt att detta godkänns av respondenten, var att vi av erfarenhet vet att det försvårar analysprocessen, om man inte deltagit i intervjun.

Intervjuerna genomfördes på respondenternas respektive kontor. Till varje intervjutillfälle hade vi avsatt en och en halv timme. Tidsåtgången till intervjun varierade från gång till gång, men ingen pågick mer än en och en halv timme. Vi upplevde under våra intervjuer att vissa av våra respondenter reagerade på att vi spelade in samtalet genom att titta på mp3-spelaren och kommentera denna. Efter ett tag upplevde vi att denna glömdes bort och fokus lades istället på

oss och våra frågor. Vi upplevde att våra respondenter framförallt i början av intervjuerna inte var avslappnade, utan svarade kort på våra frågor, men under intervjuens gång verkade de slappna av mer och gav oss mer utförliga svar. Under alla intervjuer fick vi sitta ostört vilket har gjort att fokus hela tiden har varit på intervjusituationen.

Efter den första intervjun reviderades intervjuformuläret (se bilaga 2) något, eftersom vi märkte att vissa frågor var invecklat formulerade. Vi ändrade även placeringen av en fråga i intervjuformuläret samt tog bort en fråga som kändes överflödiga.

Då intervjuerna varit semistrukturerade har de skiljt sig något från gång till gång. Detta beror på hur aktivt respondenterna svarat på våra frågor och i vilken mån vi har ställt relevanta följdfrågor. Intervjuerna har även skiljt sig åt beroende på respondenternas intresse för olika frågor.

2.4 Bearbetning och analys

Alla intervjuer är inspelade med mp3-spelare och transkriberade i sin helhet. I viss mån har språket omvandlats till skriftspråk för att underlätta läsning, men till största delen är transkriberingen ordagrann. Då vi sammanställt intervjuerna har vi delat upp de svar vi fått i fem teman. Dessa teman har formats efter strukturen på vårt intervjuformulär. Dessa teman är:

- Nuvarande rutiner
- Kvalitéer i uppföljningen
- Faktorer som påverkar uppföljningen
- Uppföljningens inverkan på placeringens utfall
- Idéer om uppföljningsarbetets utveckling

Samtliga socialsekreterare och familjehemssekreterare benämns i texten som respondenter. Eftersom vi velat värna om våra respondenters anonymitet har vi valt att benämna dem vid fingerande namn. Vi nämner inte heller vilken kommun de arbetar i. Den information vi erhållit av våra respondenter presenteras i kapitel 6 och har delats upp i nämnda teman. Vi presenterar resultatet i en löpande text med inslag av citat då det underlättar förståelsen eller erbjuder ytterligare ett djup i texten.

2.5 Resultatens tillförlitlighet

Det finns intervjuareffekter (Denscombe, 2000) som kan ha påverkat tillförlitligheten i vår undersökning. Dels har det varit en relativt stor ålderskillnad mellan oss och våra respon-

denter. Detta kan ha påverkat undersökningen på två sätt. Dels så kan våra respondenter känt sig osäkra då vi kommer direkt från socialhögskolan med ny fräsch kunskap om fältet. Men å andra sidan kan de ha känt att de besitter praktisk erfarenhet som ger dem ett försprång i den arbetslivserfarenhet de besitter. Vi har även under våra intervjuer upplevt att vår unga ålder gett våra respondenter en uppfattning om att vi inte befinner oss på samma kunskapsmässiga nivå. Det faktum att det enbart är kvinnor vi intervjuat kan även ha påverkat vårt resultat. Vi hade naturligtvis tyckt att det skulle vara av intresse att få tillgång till en mans åsikt, då män kan identifiera sig med andra män på ett sätt kvinnor inte har möjlighet till i samma utsträckning. Detta har vi uppmärksammat under våra intervjuer då våra respondenter ofta pratat om familjehemsmamman men sällan om familjehemspappan. I de enstaka fall då vi har intervjuat kolleger från samma arbetsplats kan den som intervjuats först ha delgett innehållet i intervjun till sin kollega och berättat vad hon svarat.

Vi kan ha påverkat resultatet på undersökningen genom det sätt vi ställt frågorna på. Genom att betona vissa ord eller genom tonfall avslöja vad vi är ute efter för svar kan vi omedvetet ha påverkat hur respondenterna svarat. Även genom våra reaktioner på det respondenterna svarar genom kroppsspråk, mimik eller följdfrågor kan ha påverkat vårt resultat.

Under våra intervjuer har vi upplevt att vissa frågor uppfattats besvärande. Vi har upplevt att respondenterna emellanåt svarat som de uppfattat att vi önskat svaren. Detta är ett fenomen som är vanligt förekommande enligt Denscombe (2000). Han menar vidare att detta påverkar utfallet av undersökningen. Under de första två intervjuerna märkte vi att ett par frågor feltolkades vilket medfört att dessa ändrats. I övrigt har frågorna i vårt intervjuformulär fungerat bra. Däremot har vi i efterhand insett att omfånget på formuläret varit alltför stort, vilket har medfört merarbete i analysprocessen.

Vid flera tillfällen under våra intervjuer har vi känt att vi inte riktigt fått svar på det vi önskat. Vi har då försökt ställa följdfrågor för att fånga upp det ämne vi vill ha diskuterat i uppsatsen. Då vi återigen inte fått svar har vi backat, eftersom frågan kan ha upplevts känslig eller svår för respondenten. Detta har medfört att några frågor har gett oss färre svar, men det har vi iakttagit då vi sammanställt texten.

För att minska personlig påverkan av det slutgiltiga resultatet av undersökningen har vi tolkat svaren gemensamt. Detta anser vi har medfört en rättvisande tolkning av de svar vi fått från

våra respondenter. Vi har noggrant diskuterat de olika svaren för att inte omedvetet tolka svaren så de passar vår förförståelse.

2.6 Etiska överväganden

Inför varje intervju har vi som tidigare nämnts skickat ut ett kombinerat välkomst- och informationsbrev (se bilaga 1), där vi anger vad vi kommer att använda det insamlade materialet till. Vi har även redogjort för vilka som kommer att ta del av materialet och att det kommer att förstöras när undersökningen är genomförd. Vi har betonat anonymiteten och garanterat att vi inte kommer att ange vare sig namn eller de kommuner som är representerade i vår studie. Detta har vi sett som nödvändigt för att respondenterna ska känna sig fria att uttrycka sina personliga åsikter utan att oroa sig för att framstå som illojala mot sina arbetsgivare.

I planeringsstadiet av vår uppsats var tanken att vi även skulle ha intervjuat familjehem. Detta valde vi att inte genomföra då det hade medfört flertalet etiska svårigheter. Dels hade en svårighet varit hur vi skulle komma i kontakt med familjehem utan att gå via socialtjänsten. En annan svårighet hade varit att förmå familjehemmen att resonera kritiskt om sina uppdragsgivare. En annan aspekt var om alla personer i familjehemmet skulle delta i intervjun eller om vi enbart skulle intervjua familjehemsföräldrarna. Med anledning av ovan nämnda resonemang valde vi att begränsa vår undersökning till att intervjua enbart professionella socialarbetare inom området.

2.7 Källkritik

Vi kommer att presentera statistik under rubrik 3.4 avseende familjehemsplaceringar. Svårigheten med den typ av statistik är att de som deltar i öppenvårdsinsatser ofta inte skrivs in i det datasystem som kommunen erbjuder, förrän barnet eller den unga kommit fler gånger. En annan svårighet är att det finns brister i uppföljningsrapporteringen, vilket medför att det är svårt att uppskatta om det finns några fel i rapporten. Det finns även en stor variation hur kommunerna rapporterar insatsfrekvens vilket medför olika resultat från olika kommuner. Olika administrativa datasystem medför även olika resultat från olika kommuner (Socialstyrelsen, 2006).

Vi har under våra intervjuer blivit uppmärksammade på oklarheter med Bo Vinnerljungs forskning. I litteraturen av Vinnerljung (2001) vi använt oss av i vår uppsats har vi uppmärksammat att definitionen av sammanbrott är otydlig och förklaringsmodellerna till dessa inte är heltäckande enligt vår mening. Dessutom har vi reagerat på urvalet till hans undersökning.

Dels har vi reagerat på åldersspannet (13-16 år) men även fördelningen av placeringsform (SoL/LVU samt släktingplacering eller ej). Vi har upplevt att den statistik som framförs är missvisande då få släktingplaceringar undersökts i förhållande till placeringar utanför barnets nätverk, trots att vi under våra intervjuer förstått att detta är en vanlig placeringsform. Fördelningen i hans undersökning speglar inte den verklighet som förmedlats till oss. Vi har ändå valt att använda oss av Vinnerljungs litteratur, då han är en förgrundsgestalt inom familjehemsforskning.

2.8 Fortsatt framställning

Den följande texten inleds med ett kapitel som vi valt att benämna bakgrund. I detta kapitel leder vi in läsaren på de områden vi kommer att behandla och ger samtidigt läsaren en kunskapsgrund i det ämne vi valt att avhandla. Därefter presenterar vi tidigare forskning med förgrundsgestalter som Bo Vinnerljung. Vidare redogör vi för den teoretiska referensram som ligger till grund för vår analys av materialet. De två teorierna, utvecklingsekologisk teori samt Lundquist teori om civilkurage, syftar till att hjälpa oss att närma oss vårt material med utgångspunkt från vårt syfte och våra frågeställningar. Därefter presenterar vi vår empiri som vi sammanställt från de intervjuer vi genomfört. Vidare analyserar vi vårt insamlade material utifrån ovan nämnda teorier. Avslutningsvis presenterar vi våra egna tankar och funderingar som väckts under undersökningens gång i en slutdiskussion.

3 BAKGRUND

3.1 Familjehem

Vård i familjehem är den dominerande vårdformen för barn och ungdom som behöver vård utanför det egna hemmet. Denna insats väljs före institutionsvård därför att den anses överlägsen institutionsvård på grund av den nära anknytningen till vuxna föräldraersättare (Norström & Thunved, 2005).

Familjehemsvård bygger på tre principer: kontinuitet, flexibilitet och närhet. Med kontinuitet menas att trygga och förtroendefulla relationer utgör grunden för ett framgångsrikt behandlingsarbete. Flexibiliteten innebär att en insats ska bedömas utifrån det specifika fallet, det finns ingen universallösning. Närhetsprincipen innebär att då vård utanför det egna hemmet behövs ska denna förläggas så nära hemmiljön som möjligt (ibid.).

Målet med en familjehemsplacering är att barnet ska kunna återförenas med sina biologiska föräldrar så snart som målen med vården har uppnåtts. Det är socialnämndens uppgift att se till att vården utformas på ett sådant sätt att en återförening är möjlig (SOU 2005:81).

Det är svårt att mäta resultatet av en placering. Det finns många faktorer som påverkar. Några av dessa faktorer är: vilken fas i livet barnet befinner sig i, olika problem och bakgrunder som ligger bakom placeringen, familjehemsföräldrarnas förmåga att möta det placerade barnets behov, den utbildning, den handledning och det stöd som familjehemsföräldrarna får. Avgörande är även det stöd och den behandling som de biologiska föräldrarna får samt det stöd och den behandling som barnet får under behandlingstiden (ibid.).

3.2 Lagstiftning

För att få en heltäckande förståelse för familjehemsplaceringar är det viktigt att studera de lagtexter som styr socialtjänsten i dessa ärenden. Placering i familjehem kan göras både frivilligt och med tvång. I de fall där vårdnadshavarna inte motsätter sig en placering och kan antas inte ta tillbaka sitt godkännande, placeras barnet med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL. En insats enligt socialtjänstlagen beslutas alltid utifrån SoL 4 kap. 1 §. Denna paragraf är den så kallade biståndsparagrafen som ger den som inte själv kan tillgodose sina behov rätt till ett bistånd, i detta fall en familjehemsplacering. Det finns en rad paragrafer i socialtjänstlagen som berör detta område. I SoL 5 kap. 1 § står det att socialnämnden ska verka för att barn och ungdom ska växa upp under trygga och goda förhållanden. I SoL 6 kap. 1 § beskrivs att socialnämnden ska se till att den som behöver det ska få placeras i ett familjehem och att nämnden ansvarar för att vården ska vara god. Här anges också att nämnden har ett ansvar för att den enskilde ska ha kontakt med anhöriga, andra närstående och sin hemmiljö. Vidare anges i SoL 6 kap. 4 § att vård i familjehem ska bedrivas i samråd med socialnämnden.

I SoL 6 kap. 6 § anges socialnämndens ansvar före en placering. Det blivande familjehemmet ska noggrant utredas före placeringen genomförs. Ett beslut om vård för inte göras innan förhållanden i det enskilda hemmet och förutsättningar är utredda. Denna utredning ska visa om familjehemmet och familjehemsföräldrarna har förmåga att tillgodose barnets särskilda behov. I SoL 6 kap. 7 § anges att socialnämnden ska medverka till att de placerade barnen får god vård och fostran och i övrigt goda uppväxtförhållanden. I denna paragraf framgår även att

nämndens uppgift är att lämna råd och stöd till vårdnadshavarna för att upprätthålla en god kontakt med barnet och familjehemmet.

Den kanske viktigaste paragrafen för denna uppsats är SoL 6 kap. 8 § som beskriver socialnämndens uppföljningsansvar. Här anges att om ett barn vårdas med stöd av socialtjänstlagen i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs. Här betonas socialnämndens uppföljningsansvar för frivilliga placeringar. Det är för nämnden viktigt att noggrant följa barnets placering utanför hemmet genom tät kontakt med barn, föräldrar och familjehem för att se om vård- och behandlingsplanens målsättningar uppfylls (Norström & Thunved, 2005). Denna viktiga uppgift förstärks ytterligare i socialtjänstförordningen (2001:937), SoF. I SoF 5 kap. 1b § anges att den socialnämnd som fattat beslut om vård av ett barn enligt socialtjänstlagen noga ska följa vården av barnet. Detta ska ske genom regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas, enskilda samtal med den unge, samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem och genom samtal med vårdnadshavarna.

Som tidigare nämnts används socialtjänstlagen när samtycke finns. Finns inte detta samtycke används lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I LVU 1 § anges att denna lag är ett komplement till socialtjänstlagen och används då samtycke till vård och behandling inte finns. Beslut om vård enligt LVU kan fattas enligt två olika paragrafer. LVU 2 § gäller då ett barn måste omhändertas på grund av faktorer såsom fysisk- och psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller andra förhållanden i hemmiljön som utgör en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. LVU 3 § används då den unga utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Övervägande enligt LVU 2 § baseras på socialsekreterarens rapport om den aktuella situationen och leder inte alltid fram till ett formellt beslutsfattande. Det är först när socialnämnden ifrågasätter vårdens fortsättande som en prövning i nämnden skall ske. Övervägande enligt LVU 3 § tillämpas enligt bestämmelserna i Förvaltningslagen (1986:223). Detta är alltså ett formellt ärende vilket alltid medför omprövning var sjätte månad.

3.3 BBIC

BBIC (Barns Behov I Centrum) är ett system för utredning, planering och uppföljning av barnvårdsärenden (Socialstyrelsen, 2006). Vi har valt att ta upp BBIC som bakgrundsmaterial då denna metod diskuterades under de intervjuer vi genomförde. Våra respondenter använde inte BBIC i dagens uppföljningsarbete, men på flera arbetsplatser hade man börjat utforma en del av sitt arbete i väntan på utbildning i metoden (ibid.). BBIC innehåller färdigskrivna ramdokument som hjälper den ansvarige handläggaren att utforma bland annat utredningar och uppföljningar på ett strukturerat sätt vilket underlättar arbetet med att följa upp insatser inom den sociala barnvården.

Inspirationen till BBIC är hämtad från England (genom föregångaren Looking after Children; Assessing outcomes in child care) (ibid.) då det funnits stor kritik mot familjehem och institutionsvården. Den engelska metoden spreds så småningom till Sverige för att utvecklas till svenska förhållanden genom Socialstyrelsen och blev snart BBIC. Här i Sverige ses det som positivt att rutiner förbättrats, genom bättre struktur och tydlighet, och barns behov har blivit tydligare.

Det övergripande syftet med BBIC är att stärka barnets ställning samt att förbättra samarbetet kring barn, familj, vårdgivare samt det professionella nätverket. BBIC utgår från barnets behov och kan användas kontinuerligt under hela den tid kontakten med socialtjänsten pågår. För att kunna kartlägga barnets behov använder man sig av sju behovsområden (hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande samt förmåga att klara sig själv).

3.4 Statistik

Under 2005 påbörjade ungefär 7.200 barn och unga någon form av heldygnsinsatser enligt SoL och/eller LVU. Av dessa var cirka 4.900 barn och unga nytillkomna, vilket innebär att de inte haft några insatser fem år tillbaka i tiden. Från den 1 november 2005 (Socialstyrelsen gör årligen sina mätningar just på denna dag) hade cirka 15.200 barn och unga någon form av heldygnsinsats. 20.300 barn och unga någon form av heldygnsinsats någon gång under 2005 (av dessa hade 10.400 vård med stöd av SoL, 4.600 enligt LVU, 200 barn och unga enligt omedelbart omhändertagande enligt LVU) (Socialstyrelsen, 2006).

Under 2005 var familjehem den allra vanligaste placeringen, både enligt SoL och LVU. 80 % barn och unga var placerade enligt SoL och 70 % enligt LVU. De barn och unga som någon gång under 2005 hade fler än en öppenvårdsinsats var 28.500 barn och unga (räknat från den 1 november 2005). Av dessa hade cirka 22.000 insats i form av kontaktperson/familj (ibid.).

4 TIDIGARE FORSKNING

4.1 Forskning om familjehem

Det är inte svårt att hitta forskning om familjehem. Däremot är det svårare att hitta forskning om uppföljning av familjehemsplaceringar.

Bo Vinnerljung är en av de mer kända företrädarna gällande forskning om familjehem. I sin skrift *Svensk forskning om fosterbarnsvård* (1996) listar han kritik mot det arbete som görs vid familjehemsplaceringar. Han skriver att de flesta forskningsresultat om fosterbarnsvård betonar att socialarbetarens förhållningssätt och insatser har en avgörande betydelse för utfallet av placeringen, framför allt då det gäller kontakten mellan barn och föräldrar. Han uppger även att kritik finns mot kvaliteten av familjehemsutredningar och i tillsyn och uppföljning av pågående placeringar. Han poängterar att bristfälliga uppföljningar har uppfattats som ett av de större problemen inom familjehemsvården. Vidare menar han att stödet till familjehemmen är dåligt och att stödet till de biologiska föräldrarna är försummat. Vinnerljung uppger att dessa brister framför allt beror på socialtjänstens höga arbetsbelastning. Därtill påverkar tjänstemännens ideologier och värderingar och om det finns en kontinuitet i personalstyrkan eller inte (ibid.).

För att en uppföljning ska få så goda förutsättningar som möjligt krävs att den sker med en viss systematik. I en enkätundersökning utförd av Riksdagens Revisorer (2001/02:16) visar resultatet att 80 % av socialtjänstenheterna genomför en regelbunden systematisk tillsyn av familjehem. Dessa genomförs framför allt genom hembesök och det underlag som tas fram under dessa besök ligger till grund för nämndens övervägande av vård som sker var sjätte månad. Man anser i undersökningen att socialtjänstens uppföljning av familjehemsvård har förbättrats under senare år, men att det finns ytterligare möjligheter till förbättring. I ett flertal kommuner har det tagits fram instruktioner som beskriver hur uppföljningsbesök ska genom-

föras. För att nämna ett har man i Stockholms kommun angett ett krav på att handläggaren ska träffa barnet enskilt (ibid.).

Vidare undersöktes (ibid.) om socialtjänstenheterna använde sig av någon strukturerad metod för att följa familjehemsplacerade barns utveckling. Detta var ovanligt då åtta av tio enheter inte ansåg att de regelmässigt använde sig av en sådan metod. Endast en av tio enheter använde för det mesta en strukturerad metod och övriga enheter använde sig av strukturerade metoder i vissa fall. I övrigt visade undersökningen att kontakten med de biologiska föräldrarna följdes upp mer noggrant än barnens hälsa och utbildningsresultat (ibid.).

4.2 Sammanbrott

Boken *Sammanbrott vid tonårsplaceringar* (Vinnerljung, Sallnäs & Westermark, 2001) tar upp en del intressanta fakta kring sammanbrott samt olika påverkningsfaktorer kring detta. Undersökningen är utförd på unga i åldern 13-16 år och påbörjades 1991. 1.320 barn/ungdomar deltog varav ungefär 30 % hade haft ett tydligt sammanbrott under de fem år som undersökningen pågick (av dem som var placerade i familjehem). Det undersökningsmaterial som fanns bestod av jämn fördelning mellan könen, 75 % av undersökningsgruppen var frivilligt placerade, invandrabarn var kraftigt överrepresenterade. Enligt Vinnerljungs studier framkommer det att den vanligaste anledningen till placering var asocialt beteende och relationsproblem i hemmet (ibid.).

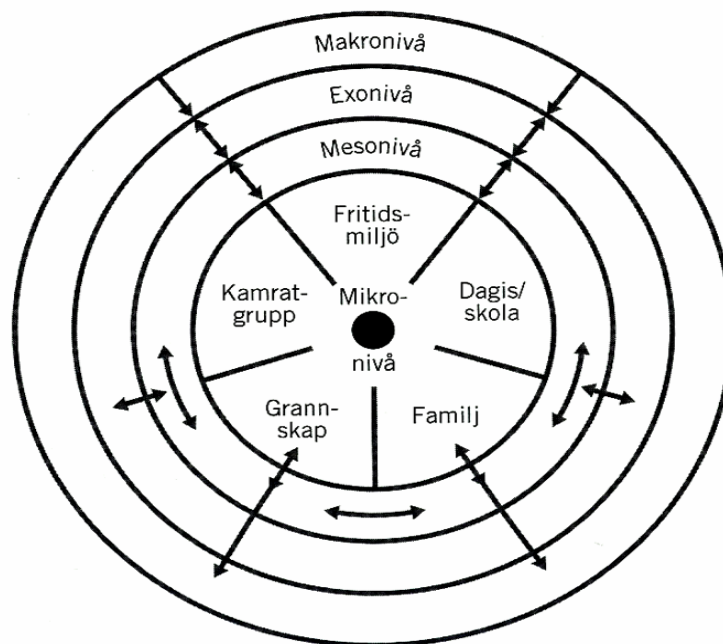
60 % av undersökningsgruppen placerades i fosterhem. Vinnerljung et al (2001) kom fram till att i mellan 30-37 % av de undersökta fallen bröt placeringen samman inom 5 år; de flesta skedde redan under det första placeringsåret. I fosterhemmen bröts 41 % av placeringarna, i släktinghem 17 % samt i nätverkshem (ej släkt, men bekanta) 17 %. Varför havererade placeringarna? Den största orsaken var om den unge hade riskfaktorer såsom ett asocialt beteende (i fosterhem 57 %) eller psykiska problem. Andra faktorer kan hänföras till placeringsformen (till exempel fler sammanbrott i fosterhem än i släktinghem). Om den unge tidigare genomgått en havererad placering ökar risken för att detta ska upprepas. Det råder enligt studien även stor konsensus att släktinghemsplacering är den säkraste placeringen om man vill undvika sammanbrott. Vad som dock kan vara en risk i både släktinghem och familjehem är om det finns jämnåriga eller yngre barn vilket kan öka risken för en havererad placering (ibid.).

Vad har då socialarbetaren för roll i sammanhanget? Flera studier stöder hypotesen att sammanbrotten ökar, om det är många socialarbetare eller myndigheter som är inblandade i själva placeringen. Positivt ses på familjehemmets utbildning som genomförs i vissa kommuner samt att socialsekreteraren har god kontakt med familjehemmet. Ett flertal studier stöder att professionella insatser från socialarbetaren har positiv betydelse (ibid.).

5 TEORI

5.1 Utvecklingsekologisk teori

Utvecklingsekologi är en teori om mänsklig utveckling. Den är utarbetad av den amerikanske psykologen och forskaren Urie Bronfenbrenner. Den första gången teorin presenterades på ett sammanhållet sätt var i boken *The ecology of human development* (Bronfenbrenner, 1979). Det ekologiska perspektivet understryker helhet och sammanhang i barns uppväxt och utveckling. Teorin underlättar förståelsen för hur miljö påverkar beteende och hur man kan planlägga enhetliga och integrerade åtgärder och tjänster. Bronfenbrenners forskning har framför allt handlat om barn, men den kan användas under hela livsloppet, eftersom utveckling är något som pågår under hela livet (Andersson, 2002). Modellen kan illustreras med koncentriska cirklar.

Figur 1 Bronfenbrenners modell av den utvecklingsekologiska strukturen i Gunvor Anderssons tolkning (Andersson, 2002 s. 187)

Miljön delas in i olika nivåer efter närhet till barnet och dessa är på olika abstraktionsnivåer. De olika graderna i klassifikationssystemet är: mikrosystemet, mesosystemet, exosystemet och makrosystemet. Dessa nivåer är inte hierarkiska (Andersson, 2002).

Mikrosystemet består av miljöer som barnet har direkt kontakt med. Dessa miljöer kan fysiskt och socialt avgränsas i förhållande till andra miljöer. Ett exempel på ett mikrosystem är familj, skola, fritidsmiljö och familjehemmet (Andersson, 2003). Mesosystemet beskriver överlappning mellan mikrosystemen medan exosystemet och makrosystemet beskriver mer överordnade perspektiv och uppväxtmiljöer (ibid.).

Mikrosystem är utvecklingsmiljöer där barn gör sina erfarenheter och skapar sin verklighet. Den bärande enheten i systemet är individen som omtalas som aktör. Dessa aktörer beskrivs genom sin roll och genom de uppgifter de har ansvar för och vilka funktioner de fyller i förhållande till de övriga aktörerna i systemet. Det är relationerna som knyter samman de sociala systemen och som gör systembetäckningen användbar (Andersson, 2002; Klefbeck & Ogden, 2003).

Barn behöver en gradvis utvidgning av sitt sociala nätverk. När antalet deltagare i mikrosystemet ökar så ökar även möjligheterna för barnet att utveckla flera varaktiga, ömsesidiga relationer som i sig är utvecklingsstimulerande (Andersson, 2002).

Mesosystemet består av relationerna mellan ett antal mikrosystem. Detta kan exempelvis vara kontakt mellan hemmet, skolan och fritidsmiljön. Mesosystemet varierar i omfattning beroende på barnets sociala kompetens och kontaktyta. Kontakten mellan mikrosystemen, alltså mesosystemet, och dess antal och kvalitet är viktiga för barnets utveckling. Ett balanserat mesosystem kännetecknas av många och varierande kontakter mellan mikrosystem samt frånvaro av allvarliga värdekonflikter dem emellan. Väl sammanvävda mikrosystem i ett mesosystem kan ge utvecklingsmöjligheter som överstiger vad mikrosystemen kan erbjuda var för sig (Andersson, 2002; Klefbeck & Ogden, 2003).

Exosystemet innehåller formella och informella miljöstrukturer som barnet inte direkt är deltagare i men som ändå påverkar dess utveckling. Här utgör viktiga samhällsinstitutioner systemet. Vad som sker i dessa miljöer får konsekvenser för barnet via personer som barnet är beroende av eller via sociala institutioner som de har kontakt med. Exempel på vad som ingår

i exosystemet är: föräldrarnas arbetsplatser, de lokala barn- och ungdomsinstitutionerna, skolan och kommunstyrelsen (Andersson, 2002; Klefbeck & Ogden, 2003).

Makrosystemet innehåller breda ideologiska och institutionella mönster. Det består bland annat av politiska, ekonomiska och ideologiska system. Makrosystemet har inte bara en strukturell mening utan är också bärare av information och ideologi. Detta ger mening åt den verksamhet som pågår i de övriga systemen. Makrosystemet motiverar till vissa aktiviteter och framhäver vissa roller på bekostnad av andra (ibid.).

Referenser till utvecklingsekologin har blivit vanligt i socialt arbete eftersom teorin är ett relevant teoretiskt perspektiv för förståelsen av sociala problem. Teorin inbjuder till att använda ytterligare teorier för att komplettera utvecklingsekologin (Andersson, 2002).

Denna teori har vi valt då den ger en heltäckande bild av de miljöer som barnet kommer i kontakt med. I familjehemsvård finns det en rad olika nivåer som påverkar den situation barnet är i. På mikronivå finns de närmsta personerna representerade, till exempel de biologiska föräldrarna samt familjehemmet. På mesonivå kan man titta på den kontakt som finns mellan de biologiska föräldrarna och familjehemmet som enligt vår undersökning visat sig vara av stor vikt för att undvika ett sammanbrott av placeringen. På exonivå finns framförallt socialtjänsten och de handläggare som arbetar där representerade. Här tillkommer även de rutiner för uppföljning som finns på varje enskild socialbyrå. På makronivå finns de lagar som styr familjehemsvården och den uppföljning som görs. Även metoder för utredning och uppföljning som utarbetats på ett nationellt plan till exempel BBIC kan räknas hit.

5.2 Lundquists teori om civilkurage

Med begreppet civilkurage anses när en ämbetsman i alla lägen vågar stå för vad han/hon anser vara rätt och riktigt. En ämbetsman måste ständigt balansera kraven på lydnad inför lagen, lojalitet gentemot överordnade och hänsyn till samhällsmedlemmarna. När dessa krav kommer i konflikt med varandra eller med vårt offentliga etos (fundamentala föreställningar om hur vårt samhälle bör styras) måste ämbetsmannen, för att uppfylla kriteriet för civilkurage, handla efter vad som är rätt och riktigt enligt vårt offentliga etos. Detta kan yttra sig i att ämbetsmannen reagerar med protester, obstruktion (reagera tyst i sitt arbete eller att anonymt delge uppgifter till utomstående, exempelvis media) eller sorti (Lundquist, 1998).

Personegenskaper som krävs för att uttrycka ett civilkurage är medvetenhet, kunskap, yrkesstolthet, mod och oberoende. Den underordnade befinner sig alltid i en utsatt position, då han uttrycker sin mening om den myndighet han jobbar i (ibid).

Med ekonomismens framfart i svenskt offentligt liv har många stöttor på personalplanet för civilkuraget avlägsnats för att ersättas med konstruktioner som är avsedda för att tillgodose ekonomivärdena. Med ekonomism menas att ekonomisk vinning är det yttersta målet för en verksamhet. Mycket talar dock för att man inte fått den önskade ekonomiska effekten. Däremot står det klart att effekten för de demokratiska värdena blivit negativ (ibid).

Det finns en tendens till lojalitet gentemot ledningen och det saknas en tradition att opponera sig. Det anses även riskabelt för karriären att försöka. Det har iakttagits att situationen blivit värre och det talas om tystnaden på arbetsplatserna då ämbetsmän inte vågar säga sin mening. Istället formas ämbetsmännen till jasägare som saknar kritiska eller ifrågasättande synpunkter. Det ligger vanligtvis ett starkt gruppsytryck bakom jasägaren. Då en grupp utvecklat sina föreställningar om världen är den nästan oemottaglig för argument som talar mot den egna uppfattningen. Många personer har svårt för människor som inte delar deras synpunkter och som inte rättar in sig i ledet (ibid).

Avgörande för civilkuraget är hur nejsägarna behandlas. Ofta blir det besvärligt för den som opponerar sig mot arbetsledningen. Frågan om att visa civilkurage ställs på sin spets när det är ekonomiskt hårda tider med stor arbetslöshet. Om man opponerar sig mot överordnade riskerar man en dålig löneutveckling, bli förbigången vid befordran eller rentav att bli avskedad (ibid).

För att få perspektiv på våra respondenters önskemål om en förändrad struktur på arbetsplatsen har vi ansett att denna teori är av vikt. Detta då vi önskar diskutera varför dessa önskemål inte förs fram. Genom att titta på de hinder som Lundquist (1998) nämner kan vi fundera över hur det kommer sig att den erfarenhet de professionella socialarbetarna besitter inte tas tillvara på och används för att förändra familjehemsvården. Denna teori går att placera i den utvecklingsekologiska modellen. Dels kan man titta på hur ekonomismens påverkan på arbetsmarknaden (makronivå) ser ut. Finns det ont om arbeten påverkar detta tjänstemannen, som av rädsla för arbetslöshet inte vågar sätta sig emot arbetsledningen. Den enskilda arbetsplatsen

där tjänstemannen och arbetsledningen möts ligger på exonivå. Här har tjänstemän med ett gott civillkourage möjlighet att påverka sättet att arbeta på.

6 PRESENTATION AV RESULTAT

6.1 Presentation av våra respondenter

Vi vill i detta kapitel inleda med att presentera de personer vi intervjuat. Vi vill än en gång påminna om att vi valt att benämna våra respondenter med fingerade namn.

Emma – Arbetar som familjehemssekreterare. Hon är inte placeringsansvarig utan arbetar främst med familjehemmen. I sitt arbete har hon löpande kontakt med både barnet och familjehemmet. **Kristina** – Arbetar som handläggare. Hon handlägger ärenden med placerade barn, vilket innebär att hon gör uppföljningar och skriver överväganden. Andra arbetsuppgifter hon har är att hålla i utbildningar för familjehem. **Malin** – Arbetar som socialsekreterare. Hon är placeringsansvarig och har i sitt arbete kontakt med både familjehemmen och barnen. Hon gör uppföljningar och skriver överväganden. **Sofia** – Arbetar som familjehemssekreterare. Hon utreder placerade barn, men skriver inte överväganden. Hon rekryterar, utreder och handleder familjehem och har även hand om den ekonomiska ersättningen till familjehemmen samt utbildningar för familjehem. **Pia** – Arbetar som familjehemssekreterare. Hon har den löpande kontakten med barn och familjehem. Hon har inte vårdansvar, utan det har socialsekreteraren i kommunen. **Lotta** – Arbetar som socialsekreterare. Hon skriver utredningar och överväganden. Hon träffar barnen och de biologiska föräldrarna då hon gör uppföljningar. **Monika** – Arbetar som familjehemssekreterare. Hon följer upp och handleder familjehemmen och har även kontakt med barnen i uppföljningsarbetet. **Ulla** – Arbetar som familjehemssekreterare. I hennes jobb träffar hon familjehemmen för att stödja och handleda dem. Hon rekryterar även nya familjehem. **Yvonne** – Arbetar som familjevårdssekreterare. Hon utreder kontaktpersoner, kontaktfamiljer och familjehem. Hon handleder familjehem och skriver avtal med dessa samt ordnar med utbildningar. Hon har inte något vårdansvar. **Elisabeth** – Arbetar som familjevårdssekreterare. Hon skriver inte överväganden utan har den löpande kontakten med barn och familjehem. Hennes journalanteckningar ligger till grund för socialsekreterarens överväganden av vården.

6.2 Tema 1 – Nuvarande rutiner

I detta tema behandlas frågorna 1, 2 och 3 ur vårt intervjuformulär. Som tidigare nämnts har våra respondenter olika arbetsuppgifter. I vår intervjuguide inledde vi med att fråga **hur en uppföljning av en familjehemsplacering vanligtvis går till**. Detta arbete ser väldigt olika ut från kommun till kommun. Det mest förekommande är att familjehemssekreteraren har kontakten med familjehemmet och socialsekreteraren träffar barnet. Kristina, Pia och Elisabeth träffar frekvent både familjehemmet och barnet då uppföljningen görs. Malin beskriver sitt uppföljningsarbete så här:

”Man kanske pratar först med familjehemsföräldrarna och sedan kanske man pratar med barnet och familjehemmet tillsammans och sedan kanske man då pratar med barnet lite självt. Det finns ju ingen standard så hur man gör”.

Samtliga av våra respondenter uppger att uppföljningen sker i familjehemmet eller i den närmiljö barnet lever i. Vanligtvis åker familjehemssekreteraren och socialsekreteraren till familjehemmet tillsammans och under sitt besök i familjehemmet delar upp sig så familjehemssekreteraren sitter ensam med familjehemsföräldrarna och socialsekreteraren sitter ensam med barnet. Man brukar även sitta alla tillsammans en stund och prata. I början av en placering träffas man med jämna mellanrum. Emma beskriver nedan hur denna frekvens av uppföljning är behovsstyrd och brukar oftast glesas ut efter hand.

”Var tredje vecka eller varannan vecka, lite beroende på hur det ser ut, åker jag hem till dem. Och det gör jag säkert första halvåret i alla fall. Och sen därefter kan man lite överväga om det behövs vara så tätt eller om man ska glesas ut det lite grann eller så. Det brukar nog bli så att det glesas till kanske en gång i månaden och sen kanske det dröjer sex månader emellan fast då rings man ändå kanske en gång i veckan eller något”.

Denna kontakt brukar anpassas individuellt efter barnet och familjehemmets behov. Då en placering pågått under en längre tid, eller om placeringen är en uppväxtplacering så brukar det räcka med att man träffas två gånger om året i samband med halvårsövervägandet. Under uppföljningen samtalar man om vardagen och eventuella problem som finns. Samtalet styrs av vad barnet har behov av att prata om. Det kan vara att man behöver prata om umgänget med de biologiska föräldrarna eller andra i barnets biologiska nätverk, om eventuella problem som barnet har i skolan, uppförandet där hemma, relationerna där hemma eller relationer med det biologiska nätverket. Det som uppföljningen främst går ut på är att se över om biståndet ska

fortlöpa. Man tittar över vad som hänt sedan sist med fokus på barnets bästa. I uppföljning med familjehemsföräldrarna pratar man om barnets problematik och familjehemsföräldrarna får handledning i hur de ska hantera de eventuella problem som finns. Uppföljningen ser olika ut från ärende till ärende. Det påverkas dels av hur barnets situation och problematik ser ut, dels hur länge placeringen pågått samt om det är en uppväxtplacering eller en tillfällig placering.

Barnet får oftast prata enskilt med antingen en socialsekreterare eller en familjehemssekreterare under uppföljningen, beroende på hur kommunen är organiserad. Flertalet av våra respondenter beskriver svårigheten att samtala med barn och det faktum att det kommer nya metoder för samtal med barn hela tiden. Bland annat finns det hjälpmedel som exempelvis Emma-dockor, ”sådan är jag-kort” och nallekort. Överlag anger man dock att det viktigaste i samtal med barn är att man visar ett intresse för det barnet har att säga.

På frågan om **arbetsplatsen har speciella riktlinjer för uppföljning** fick vi varierande svar. Monica besvarade frågan på följande sätt:

”Vi har gjort en intervju med alla placerade barn i familjehem. Första året gjorde vi det med dem som var från 12 till 18 och då märkte vi att det gick jättebra så vi gick ner i åldrar. För att säkerställa hur de upplevde sin vård. Det blev ett väldigt bra resultat så vi fick mycket information som gjorde att vi sen också har ändrat lite grann på våra rutiner”.

På Monicas arbetsplats har man alltså förändrat rutiner efter vad de intervjuade barnen har tyckt och har därmed fått ett uttalat arbetssätt som ska styra uppföljningsarbetet. Totalt sett hade fyra intervjupersoner någon form av riktlinjer på sin arbetsplats för uppföljning. Man har antingen en kvalitetshandbok, rutinpärm eller andra dokument som beskriver hur en uppföljning ska se ut. Alla arbetsplatser har dock inga speciella riktlinjer för hur uppföljningsarbetet ska utformas. Ett flertal respondenter visste inte ens att de hade riktlinjer på arbetsplatsen. Malin svarar:

”Å, gud! Jag vet faktiskt inte, ärligt talat. Har vi det?”

En respondent hänvisar till det övervägande man gör var sjätte månad. Andra respondenter använder sig av nationella riktlinjer (svenska kommuner och landstings riktlinjer samt socialstyrelsens riktlinjer) för att kontrollera att man följer de bestämmelser som finns. En del re-

spondenter anser att lagen ska styra deras rutiner och därför utvecklas ej rutiner kring detta. Andra ansåg att det var viktigt att utveckla en rutinpärm för personalens skull så att de vet hur den specifika arbetsplatsen jobbar med uppföljning.

Vi frågade **vilka personer som brukar kontaktas då en uppföljning görs**. Av våra respondenter är det flertalet som tar kontakt med familjehemmet och det placerade barnet. Fyra respondenter kontaktar de biologiska föräldrarna och fyra respondenter tar kontakt med de biologiska barnen som bor i familjehemmet. Detta ser väldigt olika ut då de intervjuade är från olika yrkestitlar vilket medför olika arbetsuppgifter och ansvarsområden.

Ett flertal av våra respondenter utgår ifrån hur behoven och/eller problematiken ser ut i det aktuella ärendet. Man ser individuellt på varje ärende för att sedan se vilka kontakter som kan vara behövliga i det enskilda ärendet. Man har alltså inga uttalade rutiner för just vem man ska kontakta.

6.2 Tema 2 – Kvalitéer i uppföljningen

Under detta tema kommer frågorna 8, 4, 5, 6, 10 och 9 ur vårt intervjuformulär att avhandlas. Våra respondenter nämner en rad kriterier på vad en bra uppföljning ska innehålla och vad den ska ge när vi frågade **vad som karaktäriserar en bra uppföljning**. Det som de flesta anser betydelsefullt är att skapa förtroende och en god, stabil grund till barnet och familjehemmet. Det anses viktigt att relationen är så pass öppen att man både kan prata om det som är negativt, men även det som är positivt i barnets liv. Barnet ska kunna säga vad de tycker och för det krävs det att det känner ett förtroende för socialsekreteraren eller familjehemssekreteraren. Emma menar att man ska kunna beskriva personlighetsdrag hos barnet. Om man utan problem kan skriva sin uppföljning och i den veta exakt hur man ska beskriva barnet, då är uppföljningen bra gjord. Monica utvecklar Emmas resonemang ytterligare.

”En bra uppföljning är när man hela tiden är med, att man är på banan så att säga. Man kan inte hela tiden vara efter, att ’vad har hänt nu’ och sitta och prata runt köksbordet med kaffekoppen. Utan man måste vara med i familjen och också vara lite före [---] Man måste ha mycket kontakt hela tiden. Så det är en process”.

Viktigt med uppföljning är att man anpassar sitt arbetssätt efter hur situationen ser ut. Det kan vara att man jobbar intensivare med barn som har mycket problem och att man håller en mer yttlig kontakt om det är problemfri uppväxtplacering. Även om det är viktigt med en god, tät

kontakt då det finns många problem att jobba med är det minst lika viktigt att träffas då förhållandena är goda. Då kan ett förtroende skapas som är användbart om det blir problem senare i placeringen. Elisabeth beskrev detta på ett bra sätt under sin intervju.

”Då ska man ha det här som att komma med brandkårsutryckningar. Det är vad jag alltid har sagt att det hjälper inte att komma nu liksom när det är kris. För nu är det någonting som har hänt. 'Jaha, men vad ska jag liksom prata med henne om? Jag brukar ju inte prata med henne annars'. Jag måste ju vara där och prata annars också, om det som är kul. Det som händer i vardagen. Det positiva och småproblemen. Kan de inte prata med mig om det så pratar de inte med mig sedan”.

Andra viktiga ingredienser i uppföljningsarbetet är att barnet vet vem som är dess socialsekreterare och vad hon kan hjälpa barnet med. Att barnet exempelvis vet att det kan ringa om det uppstår problem. Vidare är det viktigt att man har tid att vara i familjehemmet, att man kan ha bra samtal med barnet, familjehemmet och de biologiska föräldrarna, att kolleger med insyn i varandras ärenden kan hjälpa varandra och att man har genomtänkta möten. När barnet tycker att det är okej att bo i familjehemmet och att barnet fungerar efter sin förmåga anser man att man har lyckats göra ett bra jobb. Om man lyckats uppnå en god kontakt mellan barnet och dess biologiska föräldrar samt jobbat ihop familjehemmet och de biologiska föräldrarna kan man även tycka att man har gjort en bra uppföljning.

På vilket sätt kan man då tillvarata barnperspektivet då man gör en uppföljning? Enligt våra respondenter tillvaratas barnperspektivet redan vid matchningen av familjehem, våra respondenters mål är att hitta en familj som påminner om ursprungsfamiljen men som lever under ordnade former. En viktig faktor i matchningen är att utgå ifrån att göra det så bekvämt för barnet som möjligt. Vidare beskriver Sofia följande:

”För att det är svårt att sätta barn som har levt i missbruksmiljö, där det har varit torftigt på många sätt, att sätta dem i någon förortsvilla där det är små virkade dukar och tekoppar och [---] det blir liksom obekvämt”.

Det ultimata barnperspektivet tycker våra respondenter är om det fanns en bra kontakt mellan barnet och dennes biologiska föräldrar och om kontakten är bra mellan barnet och familjehemmet. Dock kan detta inte alltid tillgodoses. Många respondenter uttrycker tydligt hur viktigt det var att jobba med barnets nätverk och på så sätt skapa kontakter till barnet vilket i sin tur ger trygghet. Pia uttrycker tydligt under sin intervju vikten av kontakt med de biologiska föräldrarna.

”När vi gör detta ingreppet av ett barn, att ta det ifrån sina biologiska föräldrar, alltså förneka den biologiska föräldern. För att vi förnekar ju barnen den rätten att växa upp med sina biologiska föräldrar, vi skiter i föräldrarna, vi har jobbat tillräckligt med dem. Då måste vi och vi har en jädrans skyldighet att se till att barnen vet vilka biologföräldrarna är”.

Att jobba med de biologiska föräldrarna är viktigt redan innan placeringen. Detta för att aktivt se om det finns resurser hos de biologiska föräldrarna. Om dessa inte är tillräckliga blir resultatet en placering. När placeringen väl genomförs är det viktigt att jobba med både biologiska föräldrar samt familjehemmet, detta utifrån det mål som formulerats för placeringen. En annan anledning till att jobba aktivt med alla iblandade parter är den att barnet ofta har en ogynnsam anknytning vilket gör att alla inblandade måste jobba åt samma håll för att på detta sätt skapa de bästa förutsättningarna för barnet.

Framförallt är det samtalen som majoriteten upplever beskriver barnperspektivet tydligast. Man kan ha allt från terapeutiska samtal med barn till mer stödjande samtal. För att barnet lättare ska kunna öppna sig kan man använda sig av livslinjer, samtal genom lek, ha en bok där man samlar allt som de pratat om, nallekort ”sån är jag” kort, Emma-dockor, släkträd samt nätverkskartor.

Barnperspektivet kan även tillämpas genom att man noga berättar för barnet vad som händer i ärendet. När ett övervägande blir aktuellt kan man förhöra sig om barnet har någonting att säga i ärendet, något som ska vara med i övervägandet. När sedan beslut fattats tar man med detta hem till barnet för genomgång. Ju större barnet är desto större delaktighet. Barnperspektivet tillämpas även i själva dokumentet för övervägandet. Där ska tydligt beskrivas vad barnet tycker och därför skrivs detta oftast i behovsområden såsom BBIC är utformat. Det viktigaste i dessa dokument är att barnet står i fokus.

Under placeringens gång måste man vara lyhörd inför barnet för att upprätthålla ett barnperspektiv. Det är viktigt att det finns en samstämmighet i de samtal som förs med barnet samt att man förhör sig om hur barnet mår *både* fysiskt och psykiskt. Samtalen ska utgå från vad barnet tycker ur deras perspektiv att det är barnet som ska säga vad de själva tycker och ingen annan. Här kan det dock även vara viktigt att lyssna på samtals undertext eftersom barnet ofta har

lojalitetskonflikter med sina nära. Om man inte kan genomföra samtal gör man hembesök för att se hur barnet har det i sin hemmiljö.

Brukar du prata med det placerade barnet enskilt? var en fråga som i alla lägen inte var helt självklar. Sju respondenter uppger att de alltid pratar enskilt med barnet. Man menar dock att detta kan bli bättre men av dessa respondenter har en del detta som en rutin på sin arbetsplats. Pia besvarar frågan på följande vis:

”Den här insatsen som vi gör, den största insatsen i ett barns liv, att vi faktiskt omhändertar ett barn från sina biologiska föräldrar [---] därför vill jag träffa barnet själv. Annars kan de inte säga om någonting inte fungerar”.

Tre respondenter uppger att de inte alltid men oftast pratar med barnet. De frågar barnet först om det vill prata. Anledningen är att det inte finns någon uttalad rutin kring detta.

Vi undrade även **vad familjehemsföräldrarna får för stöd**. Den vanligaste form av stöd som familjehemmen erbjuds är handledning. Denna utförs vanligtvis av en familjehemssekreterare men kan även köpas in externt. Handledningens omfattning och frekvens varierar utifrån hur ärendet ser ut. Vanligt är att den utförs var fjortonde dag. Ibland kan detta försvåras på grund av avståndet till familjehemmet eller att det finns en motvilja från familjehemmet till handledning. Anledningen till att handledning är det mest förekommande stöd till familjehemmen är att familjehemmen ska få möjlighet att tömma ut sig och få prata både om det som är positivt och vad som är negativt. Man känner sina familjehem väldigt bra och relationen blir väldigt intensiv, men detta får man balansera eftersom det blir ofta väldigt närgångna kontakter eftersom man pratar om allt möjligt. Sofia säger:

”Jag tror mycket på det att man lägger ribban i början, att man liksom kryper in under skinnet nästan. Det svåra tycker jag, alltså dom blir ju [---] inte som goda vänner men [---] man får ändå en relation till dom”.

Ännu en viktig förutsättning för lyckad handledning är att man träffas även när allt är bra så att det blir en kontinuitet vilket medför att det fungerar bra även när det knakar. Då ärendena är extra svåra erbjuds extra stöd i form av extern handledning, ibland utförd av en psykolog. Utöver handledningen får familjehemmen mer informellt stöd från socialtjänsten som ger familjehemmen stöd i de mer vardagliga besluten. Detta innebär att familjehemmen kan ringa

och prata, med framförallt familjehemssekreteraren, i vissa kommuner med socialsekreteraren. Vidare erbjuds familjehemmen utbildningar som är frivilliga att delta i. Vanligt är att dessa utbildningsdagar äger rum två gånger om året.

Vidare frågade vi vad som **anses om det stöd som ges**. Endast en respondent anser att det stöd de erbjuder familjehemmen är tillräckligt. Desto fler är det som tycker att det varierar beroende på ärendetyp, ibland är det tillräckligt, ibland inte. Stödet till familjehemmen kräver en tät och god kontakt och respondenterna menar att det finns några familjehem som inte får tillräckligt med stöd. Andra är mer negativa till det stöd som ges. De anser att de inte hinner träffa familjehemmen så ofta som behövt. Då arbetsbelastningen är hög blir det ofta familjehemmen som blir lidande. Men respondenterna uttrycker även att det stöd som ges till familjehemmen är så gott det kan bli under förutsättningarna.

Under ovan fråga har vi även frågat vad de biologiska föräldrarna får för stöd och vad de anser om detta. Två respondenter tycker över lag att de biologiska föräldrarna ofta hamnar i sticket och att de inte får tillräckligt med stöd. Förklaringen kan ligga i de placeringar där barnet bott länge i sitt familjehem vilket oftast brukar medföra sämre kontakt med de biologiska föräldrarna. Två respondenter tycker att så länge kontakten inte är skadlig för barnet kan man gå hur långt som helst för att ett umgänge ska ske. Våra respondenter tycker över lag att det är viktigt att vårdnadshavarna istället kan bli bra umgängesföräldrar än att jobba alltför starkt att få hem barnet igen. Detta för att inte riskera att barnet måste flytta ifrån sin biologiska familj igen. Under placeringens gång är det även av vikt att man jobbar aktivt med de biologiska föräldrarna så att man tydligt efter tre år kan se om det ska ske en vårdnadsöverflyttning eller ej.

På frågan om **vilka möjligheter respondenterna har att göra en god uppföljning** svarar åtta att de har möjlighet att göra en god uppföljning. Detta förklaras med att de kan styra sitt arbete fritt och att alla ärenden inte behöver ha lika tät kontakt. Framförallt påverkar arbetslivserfarenhet. Tre av dessa åtta respondenter svarar dock att arbetsbelastning, typen av ärende samt att man inte känner familjehemmet tillräckligt bra kan medföra att man inte till hundra procent kan göra en god uppföljning i alla ärenden. Dock anser våra respondenter att man utför det arbete man kan utifrån de förutsättningar som finns.

6.4 Tema 3 – Faktorer som påverkar uppföljningen

Under detta tema kommer frågorna 11, 12, 13 och 7 ur vårt intervjuformulär att avhandlas. På frågan **vilka faktorer i samband med placeringen som kan påverka hur uppföljningen läggs upp och genomförs** har vi i vår sammanställning kunnat urskilja tre tydliga element. Den punkt som flertalet respondenter tar upp är svårighetsgraden i placeringen. Om detta säger Emma:

”Alltså dels så är det ju alltså svårighetsgraden i placeringen som avgör. En placering med många liksom illavarslande faktorer följer man nog upp tätare tror jag”.

Här utgår man ifrån vad det är för typ av placering (uppväxtplacering eller kortare placering) samt vilken problematik som ligger bakom själva placeringen men även hur trygg ansvarig handläggare känner sig i placeringen. Man jobbar ofta utefter hur problematiken ser ut i varje enskilt fall. Om djup/stor problematik föreligger finns det ofta fler kontakter inblandade i placeringen samt en tätare kontakt med den placeringsansvarige. Den problematik som flertalet nämner är anknytningsproblem med familjehemmet, vilket medför mycket jobb från både socialtjänsten, familjehemmet, de biologiska föräldrarna samt det placerade barnet.

Det andra tydliga temat som kunnat urskiljas handlar om föräldrarnas inställning till placeringen, om de samtyckt till vården eller ej. Om det inte finns något samtycke till vårdformen, eller ett svagt samtycke till vården, så ger detta en negativ effekt på barnet vilket ofta leder till en tätare uppföljning. Det kan även handla om att föräldrarna försvårar umgänget. Emma uttrycker följande:

”Graden av samtycke från föräldrarna påverkar nog rätt mycket för om föräldrarna egentligen inte samtycker [---] har det en väldigt negativ effekt på barnet som inte någonstans har tillåtelse att vara i familjehemmet”.

En tredje avgörande faktor är den om barnets ålder och vad det för med sig. Ofta blir det problem när barnet kommer upp i tonåren (anknytningsproblem, identitetsproblem, problem i känslomässig utveckling vilket den unge ofta missat) vilket ofta medför en tätare kontakt. I vissa fall är inte åldern avgörande för uppföljningens upplägg. Det kan i vissa fall föreligga lika stora bekymmer hos ett spädbarn som hos en tonåring vilket innebär att man måste se individuellt på varje ärende.

I frågan om det **finns andra faktorer som kan påverka hur uppföljningen läggs upp** söker vi efter strukturella faktorer som kan påverka uppföljningen. Den största gemensamma faktorn är den om arbets- och ärendebelastning som alla respondenter på något vis känner kan påverka uppföljningen. Vid akuta situationer känner alla respondenterna en belastning. Denna situation kan man lösa på olika sätt. Antingen får man be chefen om hjälp eller så får man jobba över. Emma beskriver tydligt hur ett övervägande ej hunnits med.

”Det har faktiskt hänt vid ett tillfälle att jag har skitit i att göra ett övervägande och egentligen brutit lagen då på grund av arbetsbelastning”.

Hon menar vidare under intervjun att det händer att övervägande blir försenade på grund av arbetsbelastning. Ett flertal respondenter uttrycker att det hänt att de inte hunnit med sina arbetsuppgifter. De mest tidskrävande uppgifter våra respondenter har är nya utredningar, rekrytering av nya familjehem samt när ärenden ska upp i nämnden. Elisabeth beskriver sin ärendebelastning på följande sätt:

”Jag har sett kolleger med hög ärendebelastning som just vid speciella kortare perioder som absolut inte hinner med den uppföljningen som man tycker borde hinnas med”.

Majoriteten av våra respondenter menar att deras arbetsledning styr på ett sådant sätt att de ofta känner sig ofria i sitt arbete. Det kunde exempelvis handla om vilken vårdform barnet skulle placeras i. Många respondenter undvek att svara på frågan utan sa istället att *om* man har en drivande ledning med god vilja så kan man hitta lösningar.

På frågan om de ansåg att personalen på något vis kunde påverka så påpekar våra respondenter att det ofta tar tid med rekrytering och nyanställningar. Ett flertal tyckte att de aldrig hade tillräckligt med personal och trodde för den delen inte heller att det skulle bli bättre. Personalbristen medförde att de inte hann med vad de skulle vilket medförde att uppföljningarna kom i kläm. Vad som är positivt är dock att man inom familjehemsvården inte byter personal så ofta vilket uppskattas av våra respondenter.

Våra respondenter svarade varierande på frågan om **det finns en uttalad ärendeprioritering som kan påverka arbetet med uppföljning samt hur denna i så fall ser ut**. På våra respondents arbetsplatser finns det endast en arbetsplats som har en uttalad ärendeprioritering i form

av en kvalitetshandbok. Över lag finns det ingen uttalad ärendeprioritering hos våra respondenter. De flesta respondenter uttrycker i frågan att ärendena oftast prioriterar sig själva vilket gör att man inte har någon uttalad ärendeprioritering.

Frågan om det finns **en skillnad i uppföljningens upplägg mellan placeringar enligt SoL och LVU** hade ett tydligt svar hos våra respondenter. Samtliga respondenter upplever inte att det finns någon skillnad i uppföljningens upplägg mellan SoL och LVU. Pia svarar:

”För mig är det skit samma om det är LVU eller SoL”.

Dock kan det finnas en allvarigare problematik om det är LVU. Många familjehem kan tycka att det är bättre med LVU än SoL just för att man fäster sig vid barnet och vill därför veta hur framtiden kommer att se ut. Det upplevs svårt att ta till sig ett barn som man sedan måste lämna.

6.5 Tema 4 – Uppföljningens inverkan på placeringens utfall

I detta tema kommer frågorna 14, 15, 16, 17 och 18 ur vårt intervjuformulär att avhandlas. Vi frågade våra respondenter om **utformningen av uppföljningen kan påverka resultatet i en placering**. Majoriteten av våra respondenter anser att utformningen av uppföljningen påverkar resultatet i en placering. Dels påverkar frekvensen av uppföljningen, men även på vilket sätt man arbetar. Kristina säger:

”Ja, ofta hänger kvalitén ihop med kvantitet. Det tycker jag nog, att ju mer jag kan besöka barnet och familjen desto bättre blir det”.

Vid en bra uppföljning kan man lättare se förändringar hos barnet vilket kan minska risken för att placeringen havererar. Man anser att en tät kontakt är önskvärd just för att känna barnet och familjehemmet så väl att man kan identifiera eventuella förändringar i beteendet hos barnet. Ju tidigare man kan identifiera dessa förändringar desto tidigare kan man sätta in de resurser som behövs för att undvika ett sammanbrott. Om man har kontinuerliga, bra uppföljningar och en tanke bakom sitt arbete kan man lättare hantera problem som uppstår under vägens gång, oavsett var problemet ligger.

Tätare uppföljning och mer regelbunden kontakt med familjehemmet ger familjehemmet bättre resurser för att kunna bära sitt uppdrag, vilket leder till färre havererade placeringar. Elisabeth säger:

”Alltså jag tror att ju tätare uppföljning och ju mer regelbunden kontakt med familjehemmet man har desto mer resurser har de att hantera de bekymmer som uppstår och då kan de också bära sitt uppdrag. Och då jag tror att det leder till ett minskade, eller färre havererade placeringar”.

Det är viktigt att i uppföljningen jobba med alla inblandade. Det kan vara lätt att glömma vårdnadshavarna då man koncentrerar sitt arbete på barnet och familjehemmet. Detta kan vara ödesdigert då vårdnadshavarna ofta kan medverka till ett sammanbrott i en placering. Detta kan ske genom att vårdnadshavarna motarbetar familjehemmet och baktalar familjehemmet i barnets närvaro vilket skapar en lojalitetskonflikt hos barnet.

I uppföljningsarbetet har social- och familjehemssekreterarna en stor roll. Deras sätt att jobba med ärendet och hur de betar sig och vad de säger under ett möte kan mycket väl påverka resultatet av en familjehemsplacering. Det krävs att man aktivt jobbar för att få ihop alla parter och förmå alla att jobba mot samma mål enligt den vårdplan man upprättat. Socialsekreterarens och familjehemssekreterarens tillgänglighet har en stor betydelse för att en placering ska bli lyckad. Barn, familjehem och vårdnadshavare ska känna ett förtroende för socialsekreteraren eller familjehemssekreteraren. Därför kan varje kontakt påverka resultatet.

I motsats till vad majoriteten anser om uppföljningens påverkan för resultatet i en placering så anser två av våra respondenter att uppföljningen spelar mindre roll än de förutsättningar som finns i ärendet. En av dem uttrycker att hon tycker att uppföljningen borde spela roll för utfallet, men att den inte gör det.

Vad är då ett **lyckat resultat av en familjehemsplacering**? För det första behöver ett lyckat resultat inte alltid innebära att barnet flyttar hem till de biologiska föräldrarna, då det i många fall har gått så långt att det inte finns några förutsättningar för detta. Den vårdplan som görs upp i början av placeringen avgör vad som anses vara ett lyckat resultat i den enskilda placeringen. De intervjuade skiljer även på om det rör sig om en placering av kort eller lång tidsperiod. Om en placering har formen av en uppväxtplacering så jobbar man mer med att barnet ska kunna ha tillgång till sina egna resurser samt att barnet ska kunna känna sig trygg i placeringen.

Man angav även vikten av att få en bra relation till både biologiska samt familjehemsföräldrar. I detta spelar familjehemsföräldrarnas inställning en stor roll enligt Sofia.

”Det är när fosterföräldrarna lyckas få barnet till att känna att de har tillgång både till dem och till sin ursprungsfamilj”.

För att ytterligare förtydliga vikten av socialsekreterarnas och familjehemssekreterarnas arbete i en familjehemsplacering så bad vi våra respondenter att ange **faktorer som kan bidra till ett sammanbrott i en placering**. Flera av dessa faktorer baseras på deras arbete med barnet och familjehemmet men även andra faktorer som ligger bortom deras makt att påverka anges. Vad många påpekar är att det ofta rör det sig om en rad faktorer som tillsammans bidrar till ett sammanbrott. Ju fler problem som samspekar, desto större risk för sammanbrott.

Hur man hanterar frågan med de biologiska föräldrarna och om barnet får hjälp att hantera den kontakt de har med sina föräldrar sägs spela en stor roll. Om man från socialtjänstens sida motarbetar barnets umgänge med de biologiska föräldrarna kan barnet växa upp med fantasier och romantiseringar om de biologiska föräldrarna vilket kan vara en bidragande faktor till ett sammanbrott. Om de biologiska föräldrarna inte accepterar vårdformen kan detta leda till stora lojalitetskonflikter för barnet då de biologiska föräldrarna baktalar familjehemmet inför barnet.

Om inte familjeföräldrarna får tillräckligt med stöd så orkar de inte med sitt uppdrag vilket kan resultera i en havererad placering. Istället ska man eftersträva en god kontakt mellan familjehemmet och socialtjänsten. Om det inte finns en tydlighet i uppdraget kan det innebära problem. Därför krävs det en god förberedelse innan placeringen görs för att förbereda familjehemmet på den problematik som barnet har och hur man kan hantera den. Om inte socialtjänsten kan hjälpa familjehemmet i uppdraget finns det risk för sammanbrott.

Barnets problematik kan vara så svår och omfattande att det inte hjälper hur man än jobbar, det leder ändå till ett sammanbrott. Den problematik som barnet har, exempelvis ett utagerande beteende, kan vara svårt att hantera i ett familjehem. Därför krävs det, som tidigare nämnts, tydligt stöd från socialtjänsten.

Som tidigare nämnts har socialtjänsten en stor del i att arbeta för att förebygga ett sammanbrott. Vi bad våra respondenter att i motsats till de faktorer som kan bidra till ett sammanbrott i en placering att nämna **faktorer som kan förebygga ett sammanbrott i en placering**.

Man nämner att frekvent och adekvat råd och stöd till familjehemmen är ett måste för att förebygga sammanbrott. Innan barnet placeras ska familjehemmen få god utbildning och förberedas på den problematik som barnet har och hur man ska hantera denna. Socialtjänsten ska jobba aktivt för att skapa goda relationer mellan barnet och familjehemmet och även mellan familjehemmet och vårdnadshavarna. Vidare menar man att kvalificerade utredningar av både barnet och familjehemmet leder till en bättre matchning av vilka barnets behov är och hur väl familjehemmet kan tillgodose dessa.

Socialsekreteraren har ett stort ansvar för att vara lyhörd för barnets behov samt förmedla detta till familjehemmet. Kontakten mellan barnet och socialtjänsten och familjehemmet är viktig. Socialtjänsten ska känna barnet väl och på sätt kunna uppmärksamma problem i ett så tidigt skede som möjligt. Viktigt är även att få allt runtomkring barnet att fungera. Barnet ska få känna att det är okej att bo i familjehemmet och att kontakten med de biologiska föräldrarna ska ske på ett sådant sätt att man minimerar riskerna för att barnet ska känna en lojalitetskonflikt.

Vi bad våra respondenter att beskriva **hur socialtjänsten går vidare efter ett sammanbrott**. Efter ett sammanbrott är det viktigt att ta lärdom av det som hänt för att kunna tillämpa erfarenheterna på ett sätt som gynnar det placerade barnet. Socialtjänsten ska lösa de problem som finns och lyfta all skuld från barnet som absolut inte får skuldbeläggas. Flera av våra respondenter arbetar på så sätt att de efter ett sammanbrott har ett avslutningsmöte med barnet och familjehemmet för att skapa ett så odramatiskt avslut på placeringen som möjligt.

6.6 Tema 5 – Idéer om uppföljningsarbetets utveckling

I detta tema kommer frågorna 19, 20, 21 och 22 ur vårt intervjuformulär att avhandlas. Vi bad våra respondenter att tänka över vad som är **bra med det uppföljningsarbete som utförs idag**. Det i särklass vanligaste svaret var att man är nöjd med det arbete man gör för barnet. Respondenterna har ett intryck av att de är duktiga på att se barnets behov och jobba för att barnet ska ha det så bra som möjligt. Mötet med barnet är det viktigaste redskapet i respon-

denternas mål att synliggöra barnet. Samtalen med barnen ger dem en blick över hur barnet har det och vad socialtjänsten och familjehemmet behöver göra för barnet. Elisabeth säger att det bästa med det uppföljningsarbetet som görs idag är att:

”Vi ser och hör barnet. Vi bryr oss om vad de tycker och tänker. De får lov att säga vad de vill och vi lyssnar och gör något för att hjälpa barnet”.

Eftersom uppföljningen ger våra respondenter en tydlig bild av barnet vilket ger dem i klarhet i hur hjälpsatser ska utformas. Kännedom om barnet ger socialtjänsten en möjlighet att även se det friska i varje barn och att aktivt jobba för att förstärka detta. I arbetet med barnet är det viktigt med ett nära samarbete mellan socialtjänsten och familjehemmet för att de båda ska jobba med barnets bästa för sina ögon och vara överens om vad detta innebär i praktiken. Ett sätt att jobba med barnets bästa för sina ögon är att jobba aktivt med barnets nätverk för att ge barnet en helhetsbild. Vidare berättar en respondent att det är viktigt att vara medveten om att man som handläggare blir en viktig del av barnets nätverk, vilket man kanske inte alltid är medveten om.

Förutom respondenternas arbete med barnet är man nöjd med arbetsuppdelningen mellan socialsekreterare och familjehemssekreterare. Flera av våra respondenter tycker att det finns en viktig poäng i att man åker tillsammans till familjehemmet. Då möjliggörs att socialsekreteraren får prata enskilt med barnet och familjehemssekreteraren får prata enskilt med familjehemmet på ett naturligare sätt än om de åkt var för sig. Ytterligare en positiv sida med det uppföljningsarbete som utförs idag är att det är tvingande att göra ett övervägande två gånger om året, uppger en respondent, vilket medför att inget ärende ”missas” eller kan bortprioriteras.

I motsats till vad som är bra med det uppföljningsarbetet som utförs idag så frågade vi **vad som skulle kunna förändras**. Det mest förekommande svaret var att man önskade tydligare rutiner för hur uppföljningen ska genomföras. Det man saknade var struktur. Man tyckte även att det var synd att det inte fanns något gemensamt arbetssätt för då finns det risk för rättsosäkerhet. Det finns även risk att man inte arbetar mot samma mål i liknande ärenden. Det saknas, tycker en respondent, en samsyn bland kolleger om i vilka situationer man ska välja en frivillig placering och i vilka situationer man ska välja ett omhändertagande. Vidare anser några av våra respondenter att det skulle finnas en poäng i att träffas i grupper på arbetsplatsen för att få ett närmre samarbete samt en samsyn på de placeringar kommunen har.

Våra respondenter tycker att något som skulle kunna förbättras är att träffa barnen oftare för att tydligare kunna se förändringar hos barnet. Elisabeth säger:

”Det är alltid det att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Så det är klart att träffa barnen ännu mer för att se tydligare signaler. Det skulle kunna bli bättre. Men det är ju resurser. Det vet jag inte om det är något som någonsin händer. Naturligtvis hade man sett signaler mycket tidigare”.

Flera av våra respondenter tycker även att stödet till familjehemmen behöver bättras på. Dels vill man träffa familjehemmen oftare, främst i form av handledning, dels vill man utveckla grupper där familjehemmen kan träffa andra familjehem. Dessa grupper skulle fungera stöttande för familjehemmen.

Vi frågade vad det finns för **möjligheter att förändra rutiner inom ramen för gällande lagstiftning**. Våra respondenter kan inte se att det finns några hinder för att inrätta och utveckla rutiner inom ramen för den gällande lagstiftningen. Emma uttryckte:

”Alltså jag upplever inte lagstiftningen varken som ett hinder eller ett hjälpmedel faktiskt... Har man tillräckligt bra argument så kan man göra vad fasen som helst i princip”.

Vi upplevde att denna uppfattning delades av de flesta av våra respondenter. Lagen kunde även upplevas som vid i den meningen att man tolkade denna så olika beroende på vilken kommun man tillfrågade. Ett flertal tyckte att lagen hade fokus på barnen och därför behövdes inte rutiner utvecklas inom detta område. Även om det stod i lagen att man hade övervägande var sjätte månad, menade de att det inte behövde innebära att man inte träffade barnet oftare.

På frågan om det **finns behov av en förändrad lagstiftning** tar våra respondenter upp flertal olika tankar kring detta område. Starkast upplevde vi att man tycker att det idag finns för stark föräldrarätt. Man menar att föräldrarna har en oerhörd stor rätt och barnen har alldeles för svag rätt i alla sammanhang. Många av våra respondenter upplever att vid handläggning kan man inte komma ifrån att föräldrarna har en starkare rätt då de i slutändan är dem som ska godkänna allt som är skriftligt. Det har uttryckts att det borde finnas en barnbalk istället för en föräldrabalk för att ändra perspektivet och att sätta barnet i främsta rummet. Monica tyckte dock inte att föräldrarätten var för stark då den då istället skulle vara till de föräldrarna som är välfunge-

rande. Hon menade vidare att det däremot borde finnas något tillägg för när en förälder inte kan utföra sin föräldrarätt och därmed skulle tillexempel familjehemmet föra barnets talan. Monica säger:

”En mer strukturerad lagstiftning. Att man strukturerade upp vad är familjerätt och vad är familjehemsrätten. Då barnet är placerat ska familjehemmet kunna få ta de vardagliga besluten utan att vårdnadshavarna ska kunna sätta stopp för detta”.

Åsikterna går isär på hur första halvåret ska se ut för det placerade barnet med uppföljningens täthet. En respondent upplevde att man inte skulle lagstadga tätare uppföljning då man bara skulle göra uppföljningarna för uppföljningens skull och därmed skulle det inte ge ett bättre resultat. En annan respondent menar tvärt om och tycker att det första året är oerhört viktigt i en placering och detta måste medföra en tätare kontakt med barnet under dess första placeringsår.

Under våra intervjuer har man även problematiserat svårigheten då man har med två olika lagstiftningar att göra, socialtjänstlagen och LVU. Det tycks finnas svårigheter att avgöra när man ska placera ett barn frivilligt och när man ska omhänderta barnet. Ofta medför detta att man hotar de biologiska föräldrarna till en frivillig placering. Detta skapar en osäkerhet i placeringen då det medgivande från de biologiska föräldrarnas sida inte är ett starkt medgivande, utan riskerar att dras tillbaka när som helst. När detta sker, kan det hända att situationen ser så annorlunda ut att det inte längre finns grund för ett omhändertagande enligt LVU. Detta innebär att det finns en osäkerhet i placeringen, då man inte kan planera sitt arbete i ett längre tidsperspektiv, vilket medför en osäkerhet både för barnet och för familjehemmet.

7 ANALYS

I vårt första tema, *nuvarande rutiner*, fann vi att uppföljningens upplägg skiljer sig åt från olika kommuner. Det är inte alltid så stor skillnad, men ändå märkbar. Det viktigaste i uppföljningen, uppger våra respondenter, är att man inkluderar både barn, familjehem och de biologiska föräldrarna. Frekvensen av uppföljningen påverkas dels av svårighetsgraden i placeringen och den problematik som har lett fram till en familjehemsplacering. Uppföljningen sker vanligtvis tätare i början av placeringen. Vi fann även att det inte fanns riktlinjer för uppföljningsarbetet på alla de arbetsplatser vi besökt.

Bakgrunden till att vi har kunnat se skillnader i arbetet med uppföljning är att det på makronivå ges möjligheter till detta. På makronivå finns faktorer på nationell nivå som påverkar de övriga nivåerna. I detta fall påverkas exonivån och det arbete som utförs på socialtjänsten genom lagstiftningens utformning. Lagstiftningen medger att socialarbetaren på kommunal nivå (exonivå) självständigt kan utforma sitt arbete då det inte anges specifika arbetsrutiner i lagstiftningen. Arbetet med uppföljningen påverkas av den problematik som finns på mikronivå, och styr alltså socialarbetarens arbete (på exonivå). Det respondenterna anser viktigt i uppföljningsarbetet är att inkludera barnets nätverk. Man vill ha god kontakt med alla i mikrosystemet. Att det inte finns riktlinjer på arbetsplatserna är något som bestämts av arbetsledningen (exonivå) och som genom påverkan av handläggarna skulle kunna förändras.

Det andra temat, *kvalitéer i uppföljningen*, beskriver det som av våra respondenter ses som det viktigaste i uppföljningsarbetet - att lära känna barnet så pass bra, att man tidigt kan se förändringar hos barnet som kan varna om ett förestående sammanbrott av placeringen. Man är nöjd med sitt uppföljningsarbete i den aspekten att man pratar med barnet. Men då vi tittade närmre på detta fann vi att sju av tio respondenter inte alltid pratar enskilt med det placerade barnet. Våra respondenter upplever att de biologiska föräldrarna emellanåt lämnas i sticket och inte involveras i sitt barns liv i en tillfredsställande grad. Detta menar man kan medföra att de biologiska föräldrarna inte tillåts att vara de vårdnadshavare de borde vara. I förlängningen menar man att denna exkludering kan innebära en risk för sammanbrott. En viktig uppgift för socialtjänsten är att skapa ett gott klimat mellan familjehem och vårdnadshavare, så de gemensamt kan jobba mot det mål med placeringen som angetts i vårdplanen. Man anger att handledningen av familjehemsföräldrarna är ett viktigt element i ärendet. Dock kan denna handledning skilja sig markant åt i sitt upplägg, då vissa kommuner väljer att erbjuda extern handledning medan handledningen i andra kommuner sköts av familjehemssekreteraren.

När handläggaren lär känna barnet, lär hon samtidigt känna barnets mikrosystem. Genom att känna detta mikrosystem får handläggaren större möjlighet att anpassa sitt arbete till gagn för mikrosystemet. Detta kan underlätta för handläggaren att bättre utvärdera hur hon ska använda sig av andra myndigheter i exosystemet. Arbetet med de biologiska föräldrarna anges som en viktig del i uppföljningsarbetet. Socialtjänsten och de biologiska föräldrarna måste fungera

väl tillsammans och på så sätt bidra till att det finns en god samverkan i mesosystemet. Om mesosystemet fungerar på ett tillfredsställande sätt gynnar detta barnets utveckling.

I vårt tredje tema, *faktorer som påverkar uppföljningen*, såg vi att ärendets problematik, vårdnadshavarnas inställning till placeringen samt det placerade barnets ålder påverkar hur uppföljningen läggs upp och genomförs. I övrigt påverkar strukturella faktorer hur uppföljningen läggs upp. Framförallt påverkar arbets- och ärendebelastning. Detta medför att kvalitén i uppföljningen påverkas då handläggarna upplever tidsbrist. Vi fann att det var sällsynt att det fanns någon uttalad ärendeprioritering på arbetsplatserna. Överlag uttrycker sig respondenterna påfallande negativt om sin arbetsledning. Framförallt känner man att man inte får tillräckligt med stöd i sitt arbete och att arbetsledningen fattar arbetsrelaterade beslut över handläggarnas huvud.

Våra respondenter anser att det är av stor vikt att de biologiska föräldrarna inkluderas i arbetet, men man vill inte ha dem för nära, för det då finns en risk att de stör vården. Man vill alltså jobba med mikrosystemet, men samtidigt skapa ett visst avstånd till de biologiska föräldrarna i mikrosystemet. De strukturella faktorer som påverkar uppföljningsarbetet ligger på exonivå i form av personalresurser, ärendebelastning och arbetsledning. Dessa har i sin tur påverkats av makrosystemet i form av tilldelade resurser och föreställningar från nationellt håll om hur socialtjänsten ska fungera, i form av personalresurser och tidsåtgång, vilket kommer att diskuteras i slutdiskussionen.

Det fjärde temat, *uppföljningens inverkan på placeringens utfall*, visar att uppföljningen har en stor påverkan på resultatet av en placering. Framförallt är det frekvensen av uppföljningen samt hur man arbetar i ärendet som påverkar resultatet i placeringen. Det mest synliga resultatet, upplever respondenterna, är den förändring som sker hos barnet. För att uppnå en förbättring i barnets livskvalité måste socialtjänsten aktivt arbeta med nätverket. Detta då våra respondenter anger att den tydligaste orsaken till sammanbrott är att de biologiska föräldrarna antingen motsätter sig placeringen eller försöker motverka denna. Våra respondenter anser att ett lyckat resultat inte går att ange generellt, utan detta är individuellt utifrån de förutsättningar som finns i det enskilda fallet och som i sin tur har påverkat den vårdplan man utformat i ärendet. Uppnås målet med placeringen som angetts i vårdplanen, har man enligt våra respondenter fått ett lyckat resultat.

Då respondenterna anser att frekvensen av uppföljningen påverkar resultatet i en placering så för de resonemanget vidare till de resurser som finns på arbetsplatsen. Som det ser ut nu, så anser våra respondenter att tiden inte räcker till för att utforma uppföljningarna på ett sätt som gynnar placeringen. Återigen återkommer vi till problematiken kring att man inte alltid vågar säga till arbetsledningen, att det finns hinder i verksamheten som försämrar kvalitén i uppföljningsarbetet. Eftersom den tydligaste bidragande faktorn till sammanbrott är de biologiska föräldrarnas inställning till placeringen, så är det viktigt att i ett fungerande mesosystem skapa förutsättningar för en samstämmig inställning till vården från alla inblandade. Vinnerljung (1996) betonar att socialarbetarens förhållningssätt, inte minst gentemot de biologiska föräldrarna, har en stor betydelse för utfallet i placeringen. Han menar vidare att stödet till de biologiska föräldrarna är försummat, vilket är en bild som våra respondenter bekräftade. De brister som finns, menar Vinnerljung, beror framför allt på socialtjänstens höga arbetsbelastning, vilket även detta är en bild vi fått genom våra intervjuer.

I vårt femte och sista tema, *idéer om uppföljningsarbetets utveckling*, har vi sett att det som är bra med uppföljningsarbetet idag är att man ser barnets individuella behov, vilket i sin tur leder till en ökad trygghet i det sätt man arbetar på. Det som våra respondenter vill förändra i uppföljningsarbetet är att införa ett mer strukturerat arbete i form av tydligare rutiner. De vill även kunna erbjuda ett ytterligare stöd till familjehemmen. Sammanfattningsvis uppfattar våra respondenter att det finns möjlighet att förändra rutiner på arbetsplatsen med stöd av den gällande lagstiftningen. Det man skulle vilja förändra i den lagstiftning som finns är att tydligare strukturera upp vad som är familjerätt och vad som är barnens rätt. Respondenterna vill även ha tydligare riktlinjer för hur man ska hantera de två lagstiftningarna på området, SoL och LVU.

Den önskan som finns om tydligare rutiner går emot det man sagt om att man är nöjd med att kunna arbeta flexibelt efter ärendets förutsättningar. Vi tror dock att respondenterna menar att tydligare rutiner ska finnas som ett stöd i det arbete man gör, men även kunna tillåta att man arbetar utifrån ärendets specifika problematik. Även här kan vi se civilkurage som ett hinder i vägen mot att få sin vilja igenom. Lundquist menar att det finns många anledningar till att tjänstemannen väljer att hålla tyst om sina åsikter inför arbetsledningen, av rädsla för att exempelvis bli förbisedd i fråga om befordran och löneutveckling eller i värsta fall riskera avsked. Dessa anledningar kan väga så tungt, ser vi, att man inte för fram sina idéer trots att man

vet att detta skulle påverka kvalitén i arbetet. Detta kan ses som ett resultat av bristande civilkurage.

8 SLUTDISKUSSION

Denna uppsats anknyter till det sociala arbetets praktiska utövande och ligger inom ramen för den kurs (socialt arbete med barn och unga) vi läst den sjätte terminen på socionomprogrammet. Den undersökning vi genomfört har baserats på intervjuer med tio socialarbetare från fyra kommuner i Skåne. Detta smala urval påverkar hur väl man kan generalisera vårt resultat. Vi tror dock att det kan säga någonting om hur det ser ut, då många svar vi fått har varit överensstämmande. Vi tror inte att våra respondenter är ensamma om att ha visioner om uppföljning av familjehemsvård. Det hade varit intressant att göra en rikstäckande studie som undersöker vad det finns för idéer om uppföljningsarbetets utveckling. Då litteraturen om uppföljning av familjehemspliceringar varit nästintill obefintlig önskar vi att vår uppsats kan uppmärksamma forskningsfältet om detta faktum.

När vi begrundar resultaten från vår studie är vi något förvånade. Vi trodde att vi skulle få fram tydligare skillnader i uppföljningens upplägg mellan våra respondenter. Visst har vi sett skillnader, men de har inte varit så tydliga som vi från början trott. Ett annat förvånade resultat är att vi trodde att det på arbetsplatserna fanns tydliga rutiner kring uppföljning, vilket det visade sig inte finnas.

En tanke som väcktes under vår undersökning är hur tidskrävande familjehemsvården är. Vi har uppmärksammat hur stressade och fullbokade våra respondenter är och de har även berättat att vissa uppföljningar blir lidande på grund av tidsbrist. Ur ett barnperspektiv ser vi detta som beklagligt då barnets bästa ofta kommer i skymundan på grund av tidsbrist. Vi kan inte förstå att man inte lägger mer tid och resurser på familjehemsvården som i sitt sammanhang är en bra mycket billigare vårdform för samhället än institutionsvård. Är det inte så att när problemen i ett familjehem blir för stora och resurserna inte räcker till för att lösa dessa problem så leder detta till att ungdomen placeras på institution istället? Det är ingen part som vinner på detta då ungdomen kommer i kontakt med många unga med ibland svår problematik, dygnskostnaden för vården blir dyrare för samhället och det finns risk att den unges nätverk påverkas i negativ riktning.

Vinnerljung ger i sin forskning en ganska dyster bild av hur familjehemsvården ser ut, framförallt resultatet av familjhemplaceringar. Dock har vi genom våra intervjuer delvis fått en annan bild då våra respondenter ger en mer positiv bild av familjehemsvården. Vi undrar om vi hade fått en annan bild om vi valt att intervjua familjhem. Har de en annan bild av hur kontakten med socialtjänsten sköts? De kanske hade gett en mer verklighetsförankrad bild av familjehemsvården. Detta är dock bara spekulationer men vi har ibland upplevt att vi har fått väldigt svävande svar. Varför upplever vi då att vi fått dessa svar som kanske inte ger en rättvisande bild av verkligheten? Det är intressant att resultaten skiljer sig åt från vårt kapitel om tidigare forskning, i den mening att den mörka bild som Vinnerljung presenterar inte stämmer överens med den uppfattning vi mött på fältet. Våra respondenter poängterar ändå att det finns en stor risk för sammanbrott beroende på en rad olika faktorer. En stor bidragande faktor till sammanbrotten anses vara de olika problematiska förutsättningarna som finns i de individuella ärendena, vilket gör ärendet mer komplext. En svårighet i att arbeta med komplexa ärenden kan vara en bidragande faktor till att den mest önskade förändringen är fler och tydligare rutiner. En svårighet med tydligare rutiner är att ärenden är just så komplexa att det är svårt med universella lösningar och arbetsmetoder. Socialtjänstlagen är utformad på ett så brett sätt av en orsak. Den ska möjliggöra handläggning av vitt skilda ärenden och utgå från individen. Hur går detta då samman med våra respondenters önskan att ha tydligare rutiner? Det är kanske just av denna anledning som det inte finns uttalade rutiner i den utsträckning som vi från början trott. Tydligare rutiner hade inneburit att man hade arbetat åt ett mer likriktat sätt, vilket hade säkrat ett visst mått av rättsäkerhet. Men är det rättssäkert om alla ärenden ska behandlas på samma sätt? Är det inte en större poäng att arbeta utifrån de individuella förutsättningar som finns i varje ärende? Är det för barnets bästa att anpassa sitt arbete efter barnets förutsättningar istället för arbetsplatsens rutiner? Respondenternas önskan om tydligare rutiner handlar dock mer om övergripande problem som kan uppstå i uppföljningsarbetet, till exempel hur man ska arbeta med de biologiska föräldrarna. Våra respondenter har under intervjuerna uppgett att de biologiska föräldrarna ofta åsidosätts. Eftersom det arbetet som görs med de biologiska föräldrarna är så avgörande för utfallet i placeringen så är det motiverat att genom tydligare rutiner lägga en större tyngd till arbetet med det biologiska nätverket. Genom att involvera de biologiska föräldrarna mer kan man jobba för att deras medgivande till placeringen upprätthålls så länge det finns skäl till placeringen. Om man försummar de biologiska föräldrarna finns större risk för att de blir avigt inställda till placeringen och sätter käppar i hjulen.

Avsaknaden av stöd från arbetsledningen ser vi som ett hinder mot respondenternas önskan om tydligare rutiner. Här frågar vi oss om det finns civilkurage nog att uttrycka detta missnöje till dem det berör. Enligt Lundqvist finns det en rädsla för repressalier. Detta menar vi kan stå i vägen för utvecklandet av socialtjänstens barnavård. Finns det ingen tilltro till arbetsledningen kommer de som jobbar närmast fältet inte att kunna bidra med sin dagsfäriska kunskap om förutsättningarna för sitt arbete. Vi hade önskat en mer öppen dialog mellan tjänsteman och arbetsledning för att ständigt föra utvecklingen framåt. Detta hade medfört att den praxisbaserade kunskapen hade förts uppåt i hierarkin.

Med BBIC's frammarsch tar socialtjänsten ett steg mot ett mer manualbaserat arbete med familjehemsplaceringar. Är BBIC ett steg mot en mer evidensbaserad familjehemsvård? BBIC är en gedigen metod som dock kan vara tidskrävande om man efterföljer metoden helt. Under våra intervjuer har våra respondenter uttryckt att det oftast saknas tid för att kunna genomföra ett så gediget arbete som de skulle vilja göra. Hur går detta då ihop med BBIC som ändå är tidskrävande och framförallt i införandet av denna metod på arbetsplatserna? Kanske är det så att den extra tid som BBIC tar i handläggningen i längden kan kompenseras med ett minskat antal sammanbrott. Ur ett längre tidsperspektiv kanske detta hade varit resurssparande för socialtjänsten. Genom ett mer gediget arbete både under utredning och placering, hade man möjligtvis kunnat genomföra en kvalitetsförbättring inom familjehemsvården. Kanske kan familjehemsforskningen ge ett annorlunda resultat om tio år än det som Vinnerljung presenterar för oss idag?

REFERENSER

Andersson, Gunvor (2002). "Utvecklingsekologi och sociala problem" i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red) *Perspektiv på sociala problem*. Falköping: Natur och Kultur.

Bronfenbrenner, Urie (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (2003). *Barn och nätverk. Ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*. Göteborg: Liber.

Lundquist, Lennart (1998). *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.

Norström, Carl & Thunved, Anders (2005). *Nya sociallagarna*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Riksdagens Revisorer: *Familjehemsvården*. Rapport 2001/02:16.

Socialstyrelsen (2006:9). *Barn och unga – insatser år 2005*. Statistik socialtjänsten.

Socialstyrelsen (2006). BBIC, Barns behov i centrum: *Grundbok barns behov i centrum (BBIC)*, 99.

SOU 2005:81 *Källan till en chans, nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården*. Stockholm: Edita Sverige AB.

Vinnerljung, Bo (1996). *Svensk forskning om fosterbarnsvård. En översikt*. Falköping: CUS/Liber.

Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie & Kyhle Westermark, Pia (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar: om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: CUS/Socialstyrelsen.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV

Till
XX

Hej,

Här kommer en bekräftelse på den tid vi bokat för intervju. Vi tackar på förhand för att vi fått möjligheten att komma till dig den xx/xx klockan xx.xx.

Vi är två socionomstuderande, Carina Enelycke och Åsa Åradsson, som går den sjätte terminen vid Lunds universitet. Till vår C-uppsats har vi valt att undersöka socialarbetarnas arbete med att följa upp familjehemsplacerade barn och unga. De områden vi kommer att ställa frågor kring är:

- Hur uppföljning går till rent praktiskt
- Faktorer som påverkar utformningen av uppföljningen
- Faktorer som påverkar utfallet av en familjehemsplacering
- Socialsekreterares framtidsvisioner kring uppföljning av familjehemsplaceringar

Intervjun kommer att ta mellan 1 och 1½ timme, båda av oss närvarar gärna vid intervjutillfället men om du önskar kommer bara en av oss att medverka. Ditt deltagande vid intervjun är frivilligt och du har rätt att avbryta den när som helst om du så önskar. Materialet från intervjun kommer enbart att användas för genomförandet av vår studie och inte till något annat. När uppsatsen skrivs samman kommer materialet att avidentifieras och det kommer inte att framgå vilka socialsekreterare som deltagit i studien eller vem som sagt vad. Vi kommer inte heller att ange vilka kommuner som representeras i vår uppsats. Intervjun kommer att spelas in med mp3-spelare. Det inspelade materialet samt utskrifterna kommer att förvaras i ett låst dokumentskåp som enbart vi två uppsatsskrivare har tillgång till. När studien är färdigställd kommer både det inspelade materialet och utskrifterna att förstöras.

Handledare för uppsatsarbetet är Gunilla Lindén, universitetslektor vid Socialhögskolan i Lund, tel. xxx – xx xx xx. e-post: gunilla.linden@soch.lu.se.

Om Ni har några funderingar är du välkommen att ringa oss!

Med vänlig hälsning,

Carina Enelycke
Hemtelefon xxx-xx xx xx
Mobilnummer xxxx-xx xx xx

Åsa Åradsson
Hemtelefon xxx-xx xx xx
Mobilnummer xxxx-xx xx xx

BILAGA 2 - INTERVJUFORMULÄR

Namn?

Yrkeserfarenhet?

Arbetsuppgifter?

Nuvarande rutiner

1. Hur går en uppföljning av en familjehemsplacering vanligtvis till?
2. Har din arbetsplats speciella riktlinjer för uppföljning?
3. Vilka personer brukar kontaktas då en uppföljning görs?
4. På vilket sätt kan man tillvarata barnperspektivet då man gör en uppföljning?
5. Brukar du prata med det placerade barnet enskilt?
6. Vad får familjehemsföräldrarna för stöd? Kan du beskriva?
7. Finns det skillnad i uppföljningens upplägg mellan placeringar enligt LVU & SoL? I så fall: vilka?
8. Vad karaktäriserar en bra uppföljning?
9. Vilka möjligheter har du att göra en god uppföljning?
10. Vad anser du om det stöd som ges?

Faktorer i samband med placeringen – påverka utformningen av uppföljning

11. Vilka faktorer i samband med placeringen kan påverka hur uppföljningen läggs upp och genomförs? (t ex geografiskt avstånd, föräldrars missbruk, barnets ålder, barnets kön).

Strukturella faktorer

12. Finns det andra faktorer som kan påverka hur uppföljningen utformas? (t ex ärendebelastning, personalresurser, arbetsledning)?
13. Finns det en uttalad ärendeprioritering som kan påverka arbetet med uppföljning? Hur ser den i så fall ut?

Utfall

14. Kan man se att utformningen av en uppföljning kan påverka utfallet av placeringen? I så fall hur? Kan du ge något exempel?
15. Vad ser du som ett lyckat resultat av en familjehemsplacering?
16. Vilka faktorer anser du bidrar till sammanbrott i en placering? (t ex SoL/LVU, barnets ålder, barnets kön)?
17. Finns det faktorer som kan förebygga sammanbrott? Vilka?
18. Hur går socialtjänsten vidare efter ett sammanbrott?

Framtidsvisioner

19. Vad är bra med det uppföljningsarbete av familjehemsplaceringar som görs idag?
20. Vad skulle kunna förändras?
21. Vilka möjligheter finns att förändra rutiner inom ramen för gällande lagstiftning?
22. Anser du att det finns ett behov av förändrad lagstiftning på området? Hur ser i så fall det behovet ut?
23. Är det något du vill tillägga?